

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

YAKACIK MEKTUPLARI

MEKTUP

Mahmut Yesari

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://rantey.org>

Mahmut Yesari

1895'te İstanbul'da doğdu. Babası, Yesari Mehmet Esat Efendi'nin oğlu ve Yesarizâde Mustafa İz-zet Efendi'nin torunu olan Fahrettin Bey; annesi Memduha Hanım'dır. Hikâyeci Afif Yesari'nin babasıdır. Lise yıllarında resim sanatına ilgi ve yeteneğinden ötürü Avrupa'ya gitmesi gündeme geldi ancak Birinci Dünya Savaşı buna engel oldu. Güzel Sanatlar Akademisi'ne devam ettikten sonra yedek subay olarak Çanakkale'de bulundu. Savaşın son-

İstanbul'da basın dünyasına girdi ve yazı hayatı başladı. Telif ve uyarılma tiyatro metinleri yazdı, dergilerde mizahî yazılar ve karikatürler yayımladı. *Çoban Yıldızı* (1925) adlı kitabıyla romanda tanınan bir imza oldu. 1930'ların ortalarına kadar, *Çulluk*, *Pervin Abla*, *Kırlangıçlar*, *Su Sinekleri* adlı eserleriyle adını duyurdu. Hikâye ve romanlarında gündelik hayatı, sosyal sorunları, sanat ve eğlence çevrelerini yalın bir dil ve rahat bir üslupla anlattı. *Serseri* ve *Sürtük* adlı oyunları, tip yaratmada başarılı bulunup övüldü; tiyatrolarda sergilendi ve filme alındı. Kısa ömründe yirmiden fazla roman, elliden fazla oyun ve yüzlerce hikâye yazdı. Geçimini yazarlıkla sağlayan, hayatını yazarak geçiren ve Bâbü'lî'nin üstten bakışına meydan okuyan Mahmut Yesari, 1945 yılının Ağustos ayında, hastalığı sebebiyle bulunduğu Yakacık Sanatoryumu'nda vereme yenik düştü.

Yakacık Mektupları

Mahmut Yesari

Hazırlayan
Dinçer APAYDIN

Yakacak Mektupları

•

Cümle Yayınları: 40

Mektup Dizisi: 5

•

Yayın Yönetmeni: Muhsin METE
Dizi Editörü: Mehmet Can DOĞAN

•

Teknik Hazırlık

Kelime Yayıncılık

•

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Sarakusta

www.sarakusta.com.tr

•

© Bu kitabın tüm yayın hakları, yayına hazırlayan ile yapılan sözleşme gereğince,

Kelime Yayıncılık'a aittir.

Birinci Baskı, Mayıs 2016

•

ISBN: 978-605-9147-33-0

•

Yönetim Adresi

Kelime Yayıncılık Reklam Tic. Ltd. Şti.

Reşit Galip Cad. Hatır Sok. No: 23/2 GOP/ANKARA

Telefon: (0312) 437 08 85-437 08 86

Faks: (0312) 437 08 87

e-posta: bilgi@kelimeyayincilik.com

www.cumleyayinlari.com

•

Baskı

Dumat Ofset

Bahçekapı Mah. 2477 Sokak No: 6 Şaşmaz - Etimesgut / ANKARA

Telefon: (0312) 278 82 00 pbx

Faks: (0312) 278 82 30

dumat@dumat.com.tr

Cümle Yayınları, Kelime Yayıncılık'ın tescilli markasıdır.

İçindekiler

Mahmut Yesari ve *Yakacık Mektupları* 7

Yakacık Mektupları 19

Çapraz'ın Romanı 35

Bir Keçiye Bir Adam 49

Kahvecinin Derdi 59

Kür Saatleri 65

Düğünsüz Köy 79

Ziyaret Günleri 85

Akşam Garipliği 93

Hasta Arkadaşım 99

Beklenen Dostlar 105

Bir Kahkahanın Suçu 111

Yaşamak Kaygısı 117

Mahmut Yesari ve *Yakacık Mektupları*

“Hasta olan insan, her şeyden evvel, hastalığını unutmalı.”

Mahmut Yesari, “Kür Saatleri”

Âniden gerçekleşmeyen ölümlerin, öncesinde ölümü beklemek gibi tatsız bir süreci getirdiğini görmek, insan algısının işleyişini izlemek adına önemli ipuçları verebilir. Çaresiz hastalık adı verilen bu bekleyişte, kişiyi *iz bırakma arzusun*a sevk eden *hayatta kalma* refleksinin, bir gün mutlaka öleceği bilgisine sahip olmasına rağmen hiç ölmeyecekmiş gibi davranan insanoğlunun *hayatta kalma* güdülerile benzeştiği söylenebilir. Aradaki farkı, hasta –ölüme yaklaşmış– insanla, sağlıklı –ölümden uzak olduğunu düşünen– insanın *farkındalık düzeyleri* arasındaki mesafe belirler. Buradan ise *sağlığın kıymetinin kaybedilmeden bilinemediği* gibi herkesçe malûm fakat uygulamada son derece kısır kalmaya mahkûm bir bilgi çıkar. *Yakacık Mektupları* adlı eserin böyle bir tema etrafında bir araya getirilen metinlerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

Mahmut Yesari’nin edebî faaliyetlerine tiyatro alanında başlamış olması, telif ve uyarlama (adapte) pek çok tiyatro metni ile ilgilenmesi, onun Türkçeye hâkimiyetinde farklı kazanımlar sağlamış olmalıdır. Bu durum, *Mehmet*

Behçet Yazar tarafından *Yedigün Mecmuası*'nda yayımlanan bir yazıda işaret edilmiştir.¹ *Yedigün Mecmuası* aynı zamanda *Yakacık Mektupları*'nı oluşturan metinlerden bir kısmının daha önce *tefrika* tarzında sunumuyla yayımlandığı yerdir. Bu noktada, *Yakacık Mektupları*'nı oluşturan metinlerin aslında birer anı olduğunu vurgulamak gerekir. Eserin 1938 yılında *Çığır Kitabevi* tarafından yayımlanan ilk baskısında kitabın sonuna tematik bütünlüğe hizmet edecek iki de hikâye eklenmiştir.² Böylelikle kitap, yarı kurgu yarı gerçek bir anı biçimine dönüşmüştür. Sözü edilen biçim ortaklığında dizgiye dayalı bu seçimden çok, Mahmut Yesari'nin Türkçeye hâkimiyetinin kendisine bahşettiği özelliklerin etkisi olduğu söylenebilir. Anı tarzında kaleme alınan metinlerde dikkat çeken öğelerden biri, diyaloglara yer verilmiş olmasıdır. Gözlem yapan *anlatıcının* söz ettiği kişilerle girdiği diyalog kadar, konuşan başka insanlara kulak misafiri olması da metindeki diyalogların geliştirilmesini hazırlamıştır. Dolayısıyla denilebilir ki Yesari'nin anıları da; anlatıcısıyla, diyaloglarıyla, bu diyalogların işaret etmeye mecbur kıldığı kişi ve betimlemeleriyle bir hikâyede bulunması beklenen bütün anlatım özelliklerini barındırır. Onun romancılığı hakkında yazılanlara göz atıldığında, bu durumun yalnız *Yakacık Mektupları* ile sınırlı kalmadığı, üslubunun bir göstergesi olarak vurgulandığı görülür:

“Mahmut Yesari, kelimenin tam manasıyla popüler bir romancıdır. H. Z. Uşaklıgil'in okuyucusu da Peyami Safa'yı anlayan da onda kendi zevk ölçüsüne uygun bir şey bulabi-

¹ Mehmet Behçet Yazar, “Edebiyatçılarımızı Tanıyalım – Mahmut Yesari”, *Yedigün Mecmuası*, C. 9, S. 442, 25 Ağustos 1941, s. 13/18.

² Elinizdeki çalışma sözü edilen baskıdan (Mahmut Yesari, *Yakacık Mektupları*, Çığır Kitabevi, İstanbul, 1938.) hareketle hazırlanmıştır.

lir. O, her sınıf okuyucuya hitap eder. Romanlarının belke- miği vakalardır. Birbirini takip eden vaka silsilesi ortasında, okuyucu kendisini bunların akışına kaptırır, sonuna kadar gider. Onda ille sanat göstermek endişesi yoktur. Yazmak ve kendini okutmak: Eğer bir ereği varsa, budur [...] Buna bir de eşine ancak H. R. Gürpınar ve Ömer Seyfettin’de rast- layabileceğiniz uzun boylu konuşmaları eklerseniz, romanın genel görünüşü ortaya çıkmış olur. Ne tasvir ne tahlil!”³

Yakacak Mektupları’nı yarı kurgu-yarı gerçek (anı) hâline getiren bu *anlaşılr* üslup özelliği ve alıntıda adı geçen isimler, bazı yönleriyle, bize edebiyat tarihinden başka simaları ve anlatım özelliklerini hatırlatmaktadır. Yaşanan gerçeklikle sıkı ilişki içinde olunduğunu düşündüren bu anlatım tarzı, *Meddah Tarzı Hikâyecilik*, *Yerli Renk Gerçekçiliği*, *Gündelik Hayatın Edebiyata Yansıması* gibi farklı tanım veya ifadelerle açıklanır. Şüphesiz, bu tarzın öncüsü olarak sayılabilecek isimler arasında Ahmed Midhat Efendi, Ahmed Râsim ve Hüseyin Rahmi Gürpınar gelir. Nurettin Artam’ın Yesari’yi anmak üzere kaleme aldığı bir yazıda, Yesari’nin kendisi- ne kıymet verdiğini düşündüren bir edebiyatçının [Ahmed Râsim] cenazesine katılırken anlatılan ve yazarın kişilik özelliklerini de açık eden bir anı ile karşılaşırız:

“Kendini nükteye, şakaya veren, böyle etrafındakilerin gözlerinde gülümser pırıltılar uyandırmaya uğraşan insan- ların çoğunun içinde, saklı, gizli sır gibi acı duygular bulu- nur. Mahmud da onlardan birisi idi. Kimi vakit birisi için savurduğu kantarlı bir küfrün yırtıcı tesirini ya gidermek yahut da yumuşatmak için lakırdıyı orijinal bir nükteye bağlardı. Ahmet Rasim’in cenazesine giderken ‘Onun ce- nazesine ayık gidilmez!’ diye bir kırk dokuzluk çektikten

³ Hikmet Dizdaroğlu, “Edebî Portreler–Ölümünün Onuncu Yıldönümünde Mahmut Yesari”, *Varlık*, S. 421, 1 Ağustos 1955, s. 13.

sonra vapurun üst güvertesinde, ismi lâzım değil, bir edip için verıştirmeleri hep böyle olmuştı.”⁴

Mahmut Yesari için Ahmed Midhat ve Ahmed Râsim’in sanat anlayışının sürdürücüsüdür demek elbette hatalı olur. Burada üzerinde durulmak istenen; Yesari’nin sanatkârâne üsluptan kaçınması, olayların anlatımında gerçekçi bir tavır takınması ve diyaloglara yer vermesiyle bahsedilen yazarlarla çeşitli ortak özelliklerinin olduğudur. Mizahın da bu üslupta önemli bir yeri ve payı vardır. Son derece üzücü olaylar zinciriyle kurulan *Yakacak Mektupları* arasında da insanı gülümsetecek birkaç cümleye rastlamak mümkündür.

Mahmut Yesari, yaşarken yalnızca popüler bir romancı olarak görülmez; aynı zamanda adı, kıymetli addedilen diğer bazı romancılarla birlikte anılır. İsmail Habib Sevük, *Cumhuriyet Gazetesi*’nde yayımladığı “Bugünkü Romanlarımız” adlı bir yazı dizisinde Cumhuriyet Halk Partisi’nin ödöl vermek üzere değerlendirmeye aldığı romanları, bir jüri üyesi olarak incelemenin epey vaktini aldığını; ancak bu *zevklı uğraştan* edindiği izlenimleri okuyucularla paylaşmanın da faydalı olacağını düşündüğünü belirttikten sonra bir tartışma açar:

“Puanı esere mi yazara mı vermek gerekmektedir? Esere puan verildiği takdirde kimi yazarlar sıralamada geri plana düşerken, yazara puan verildiğinde bazı isimler yalnızca sahip oldukları metin çokluğundan ötürü sıralamada yükselmektedirler. Bu listede; Halide Edip, Yakup Kadri, Sabahattin Ali, Abdülhak Şinasi, Reşat Nuri, Mithat Cemal, Peyami Safa gibi isimlerin arasında Mahmut Yesari de geçer. Hattâ sıralamadaki dokuzunculuk ‘dörder puanla Mithat Cemal ve Mahmut Yesari arasında müşterek’ tir.”⁵

⁴ Nurettin Artam, “Yankılar - Mahmut Yesari”, Ulus, 16 Ağustos 1955.

⁵ İsmail Habib Sevük, “Bugünkü Romanlarımız - Söze Başlarken”, Cumhuriyet, 10 Nisan 1942, s. 2.

Okunurluk ya da tanınırlık bakımından Mahmut Yesari, yaşadığı dönemin birtakım edebî değerlerini temsil eden bir yazar olarak *kanon* içinde kendinden söz ettirmeyi başarmış görünmektedir.

Mahmut Yesari'nin hayatına yön veren etkenler söz konusu olduğunda onun *bohemi*liği de dile getirilir. Bohem davranış tarzı, yazarın özel hayatından ziyade çalışma hayatı ile ilgili olmalıdır. Hikmet Feridun Es, yazarın ölümü üzerine yazdığı bir yazıda, Yesari'nin ömrünü yazıya verdiği üzerinde durur. Onun çalışkanlığını ve verimliliğini bu adanmışlığa borçlu olduğunu vurgulayan Es, “*hayatı boyunca yerli olanın peşinden koşmuş*” bir yazar diye tanıttığı Yesari'nin üslubuna yerleşen gerçekçilik anlayışının altını da bir kez daha çizmiş olur:

“Hayatı tam bir mahrumiyet hâlinde geçmiştir. Onun bazen bir kış gününde, meselâ Meserret Kırathanesi'nin buğulanmış camları arkasında, kalabalık masaların birinde, tavla setlerine aldırış etmeyerek; küçük, çizgili, ince mektep defterine çabuk çabuk yazı yazarken görürdünüz. Bir defteri bitince hemen ötekine başlardı. Ağzındaki sigaranın görünmeyecek derecede küçüldüğünü ancak dudaklarını yaktığı zaman fark ederdi. İşte yüze yakın romanını o öylece yazmıştır. Yesari'nin kıymetini iyice anlamak için biraz zaman geçmesi lazımdır. Zira hakikaten ileri bir edebiyat telâkkisi olan Yesari bütün hayatında “yerli”nin peşinden koşmuştur. Avrupa postası gelmediği günler birçok yazıcılar kalem oynatamadıkları hâlde o defterler doldurmuştur. Yazıları yüzde yüz yerlidir ve tiplerini birer birer, ince ince tetkik etmiştir.”⁶

⁶ Hikmet Feridun Es, “Bir Çırpıda – Yesari'ye Dair”, *Akşam*, 18 Ağustos 1945, s. 3.

Yakacık Mektupları özeline dönecek olursak, bu kitapta on iki anı / hikâyenin toplandığını görürüz. Bunlar sırasıyla; “Yakacık Mektupları”, “Çapraz’ın Romanı”, “Bir Keçiye Bir Adam”, “Kahvecinin Derdi”, “Kür Saatleri”, “Düğünsüz Köy”, “Ziyaret Günleri”, “Akşam Garipliği”, “Hasta Arkadaşım”, “Beklenen Dostlar”, “Bir Kahkahanın Suçu” ve “Yaşamak Kaygısı”dır. İlk on metin, Mahmut Yesari’nin Yakacık Sanatoryumu’nda geçirdiği günlerden hareketle kaleme aldığı anıları gibi bir izlenim bırakır; son iki metin ise *yalnız ve kimsesiz hastaların durumunun* sergilendiği iki kurmaca hikâyedir. Kitaba adını veren “Yakacık Mektupları” adlı ilk anı-metin, dört parça hâlinde ve aralıklarla *Yedigün Mecmuası*’nda (197, 198, 207 ve 208. sayılarda); diğer metinlerden ise yalnızca “Akşam Garipliği”, *Yarım Ay Mecmuası*’nın 53. sayısında yayımlanmıştır.

Yedigün Mecmuası’nın 16 Aralık 1936 tarihli 197. sayısında ilk kez yayımlanan *Yakacık Mektupları* şu cümlelerle sunulur:

“Romanlarını, hikâyelerini ve fıkralarını lezzetle okuduğumuz arkadaşımız Mahmut Yesari, üç ay evvel girmiş olduğu Yakacık Sanatoryumu’ndan yakında tam sıhhatli, neşeli ve dinlenmiş olarak çıkacak, tekrar şakrak kahkahalarıyla aramıza karışacaktır. Mahmut, sanatoryumda ciğer hastalarıyla ve onların hicranlarıyla beraber yaşadı. Sevgili arkadaşımız, sanatoryum hatıralarını ‘Yedigün’de şu yazısıyla size anlatmaya başlıyor. Bu ve bundan sonraki satırları okurken hayat ile ölüm arasındaki mesafeyi, belki de hazin bir düşünce ile ölçmek isteyeceksiniz.”⁷

Bu cümlelerden, Mahmut Yesari’nin Yakacık Sanatoryumu’na birden çok kez girip çıktığı anlaşılmaktadır ki

⁷ *Yedigün Mecmuası*, S. 197, 16 Aralık 1936, s. 11.

1936'yı 1937'ye bağlayan Aralık ayında başlayan anıları ile Yesari'nin ölüm tarihi olan 1945 arasında sekiz yıllık bir süre vardır. Münir Süleyman Çapanoğlu, Yesari'nin ölümü sonrasında en samimi yazılardan birini yazar. “Yesari İçin” başlıklı bu yazıda, yazarın 1945 yılının başında Çapanoğlu'nun elleriyle sanatoryuma götürüldüğü ve sonraki görüşmede cenazesinin yine tarafından alındığı anlatılmaktadır:

“Çocukluk arkadaşım Mahmut Yesari'yi 25 Nisan'da oturduğu pansiyondan bir cankurtaran arabasıyla Yakacık Sanatoryumu'na götürmüş, Doktor İhsan Rıfat'ın usta ellerine bırakmıştım. Dün de ebedî istirahatgâhına götürmek üzere Yakacık'tan cenaze otomobiline koyarak Kadıköyü'ne getirdim. Onu götürürken yalnızdım, bu gayet tabii bir şeydi. Fakat getirişteki yalnızlık beni içimden öldürdü. Dostlarının, arkadaşlarının onu Yakacık'tan almaya gelmelerini bekliyordum. Ne yazık ki sanatoryuma gelmek zahmetine hiçbir dostu (!) hiçbir arkadaşı katlanmamıştı!”⁸

Mahmut Yesari, uzun yıllar dönemin amansız rahatsızlıklarından olan verem ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Hastalığından ötürü, özel ve sosyal hayatında yalnızlaşmış; çeşitli maddî ve manevî sorunlarla karşılaşmıştır. Yesari'nin hastalığı sırasındaki eşi romancı Cahit Uçuk ile ayrılıkları ve ilişkilerinin sürme biçimi, bu çalışmanın hazırlanması sırasında sıklıkla faydalanan kaynaklardan olan, Recai Özcan'ın *Mahmut Yesari Hayatı ve Hikâyeciliği* adlı kitapta şöyle anlatılmaktadır:

“Mahmut Yesari'nin ‘ince’ hastalığı, Uçuk'la ayrılmasının nedenlerinden biridir. Yesari, bu hastalığa ve tedavi sü-

⁸ Münir Süleyman Çapanoğlu, “Yesari İçin”, *Vakit*, 18 Ağustos 1945, s. 3.

reçlerine Yakacak Mektupları'nda değinir. Uçuk'un hatıralarında aktardığı kadarıyla problemin kaynağı Yesari'nin söz dinlemez hâlidir ve bu hâl onları ayrılığın eşiğine getirmiştir. *Bir gün* Yesari'nin kan kusmasıyla ortaya çıkan hastalığın verem olduğu, Fazıl Şerafettin Bey'in muayenesiyle anlaşılır. O yıllarda verem yaygın ve öldürücü bir hastalıktır. Bu hastalığa tutulan her hasta, istediği zaman istediği hastanede tedavi görme imkânına sahip değildir. Yesari'nin romancı olması, kendisine hastanede öncelikli bir yatak bulabilmesini sağlar. Cahit Uçuk, Yesari'nin Yakacak Sanatoryumu'nda tedaviye başlayabilmesi için Fazıl Şerafettin Bey, başhekim arkadaşını arar ve 'edebiyat âleminin sevilen bir üstadının sağlığa, hayata kavuşturulması' için ondan yardım ister, böylece Mahmut Yesari, Yakacak Sanatoryumu'nda sıra beklemekten tedavi görebilir."⁹

Yakacak Mektupları'nı hazırlayan atmosfer yukarıda anlatıldığı gibidir. Metinleri bütünüyle kuşatan unsur, anlatıcının kendi iç dünyasından çekip dış dünyaya yöneltmiş olduğu dikkatidir. Yesari, yarı kurgu yarı gerçek metinlerde çoğu zaman kendisiyle ilgili düşünceleri geçirir. Bunun yerine etrafında olup biteni, etrafındaki insanların yapıp ettiklerini izler ve kaydeder. Onlarla iletişim kurmaya çalışır ve başarılı da olur. Tanıdığı yeni insanları okuruyla da *tanıştırır*. Hastalığın, ortak bir sosyalleşme zemini hazırladığını kabul eder. Zaman geçtikçe bazı arkadaşlarını kaybeder, kimi zaman da içinde bulunduğu kendi durumundan daha ağır durumlar olduğunu fark eder. Metinlerin gerçeklikle ilişkisini kuvvetlendiren en sağlam bağ, geçiştirmek ve konuyu değiştirmek istese de –belki de istemsizce– söylemine sözcüklerle sızan düşüncelerdir. Metinlerin yalnız bedenlen değil ruhen de

⁹ Recai Özcan, *Mahmut Yesari – Hayatı ve Hikâyeciliği*, Kitabevi Yay., İstanbul, 2004, s. 34.

hastalığı tam anlamıyla benimsemiş bir hastanın kalemin-den çıktığı söylenebilir. Tahlile gerek duymayan örneklerden biri, “Kür Saatleri” başlıklı anının içinde gözlemlenebilir:

“Vaktiyle mektepte ezberlediğim meşhur kuzu manzumesini hatırlıyorum:

*Bilsem şu kuzu neden gam almış
Her nâlesi kalbe dâğzendir.
Sütsüz mü, ya refiksiz mi kalmış?*

Bu manzume, o zamanın edebiyatı *âliyesinden* [yüksek edebiyatından] addolunurdu; şimdi şimdi anlıyorum. Edebiyatı *âliyede* hayat ayrı, sanat ayrı şeyler. Edebiyat kitaplarına geçen, mekteplerde ezberletilen bu manzumenin sanat eseri olmadığı iddia edilebilir mi? Zaten sanat eserlerinin hayatla, hakikatle bağları olacağı da mutlak bir iddia değildir.

Süt kuzusu, neden gam alsın? Kuzunun gamla, kasa-vetle bir alâkası yok... Ağlamıyor ki nâle [*inilti*] olsun da kalbe dağ [*acı*] vursun! Kuzucuk, sadece meliyor!

Meleyişi, sütsüz ve refiksiz [*arkadaşsız*] kalışından da değil...

İşte şu geniş çayırdaki otlayan sürüdeki kuzular... Yanlarında anaları ve arkadaşları var... Taze, yemyeşil çayırların, çimenlerin üstünde oynuyor, sığıyor ve keyfinden meliyor...

Hissiyatı rakika ve nazikeden mahrum olarak yaradılış da çok kötü. Şairlere ilham veren, hattâ süt kuzularının kederlendiğini bile düşündürten bu melemelerin uzayışı, –utarak söyleyeceğim!– bana bıkkınlık veriyor...”¹⁰

Hastanın içinde bulunduğu duruma ait ruhsal sıkıntıyı, üstelik bir edebî metin üzerinden, dile getirmesi, Mahmut Yesari’nin kurguladığı anlatıcının ancak söyleminde belirlenebilir bir özellik olarak okuyucunun karşısına bu

¹⁰ “Kür Saatleri”nden.

şekilde çıkar. Bunun hâricinde yazar, hayatta kalmak ve ölmek karşısında yansızdır, sessizdir. Yesari, *beklemektedir*. Ölümü beklerken, bir varoluş biçimi olarak *yazmaktadır* da. Hayatı boyunca yaptığı gibi *yazmaktadır*. Sağlıklı günlerinde yaptığı gibi *yazmaktadır*. Yazmak, onun yazının başında belirtilmeye çalışılan farkındalık düzeyleri arasındaki mesafesini eşitler. Ancak bu mesafeyi eşitleyebilmiş insanların, öleceklerini bildikleri hâlde var olma biçimlerinden vaz geçmedikleri söylenebilir. *Yakacık Mektupları*'nı güncel kılan en önemli varoluşsal etken de budur.

*

Özel bir durumu belirtmeden bu sunuşu bitiremeyeceğim. Mahmut Yesari'nin *Yakacık Mektupları*'nı üzerinde çalışmak amacıyla okumak, benim için hayli anlamlı bir sürecin yaşanacağı bir dönemin de göstergesine dönüştü. Bu çalışmanın hazırlık safhası, ne tuhaftır ki, acı bir tesadüfle, beklemeyi ve hastalığı çokça düşünmek durumunda kaldığım zamanlardan birine denk geldi. Mehmet Can Doğan Bey'in teşviki olmasaydı ne *Yakacık Mektupları*'nın bu güncellenen yeni baskısı ortaya çıkabilecek ne de ben Yesari'nin durumunu böylesine yakından sezerek hastalık ile varoluş arasındaki ilişki üzerine derinden düşünebilecektim. *Kendilerine* teşekkürü bir borç bilirim.

Diğer Apaydın
Ankara, 2016

YAKACIK MEKTUPLARI

Yakacık Mektupları

– Ayın birinde, sanatoryumda bulunacaksınız!

– Peki!

Dedim, telefonu kapadım, eve döndüm. Karım sordu:

– Ne gün gitmemiz lâzımmış?

– Yarın sabah.

Gölmek istedim, gülemedim.

“Bugün İstanbul’a inmemiz lâzım mı? Yarın Ada’ya gidecek miyiz?” gibi bir soruş.

Gidecek benim... Benim gitmem lâzım!

Ayıplanmaz! Dil alışkanlığı...

Otobüs, Kartal’dan Yakacık’a giden şosenin üzerinde, küçük sarsıntılarla ilerliyor... Hızla yol alan arabanın rüzgârı, son bahar güneşiyle ısınmış, durgun havayı serinletiyor...

Gölgeler, ağaçların diplerine toplanmaya başlamış... Şosenin kenarında kabalağı [*başlığı*] yanık yüzünü gölgeleyen bir genç asker, sağ elinin başparmağını tüfeğinin kayışına geçirmiş, sol kolunu sallaya sallaya; çenesinden damlayan terler, hâki keten pantolonunun dizlerini ıslatarak yürüyor...

Karım soruyor:

– Geliyor muyuz?

Renk renk, biçim biçim evleri ile Aydos Dağı'nın üst eteklerine serpilmiş ve uzaktan bakıldığı zaman da göze çarpan Yakacık'ı, elimle gösteriyorum:

– İşte Yakacık... Ama sanatoryum nerede? Bilmiyorum.

– Epey uzakmış.

Şosenin kenarından yürüyen kabalaklı askere bakıyorum. O, gülüyor:

– Çok uzak değildir... Sıkı yürüyüşle, yarım saat, haydi bilemedin üççeyrek sürer.

Taş ocaklarının havaî telleri göründü ve sık çamların koyu yeşil dantelası arasından sanatoryum gözüksü.

Otobüs, Soğanlık'a iki yolcu bıraktı ve biraz daha ilerledikten sonra, Yakacık Mezarlığı'nı geçti, durdu:

– Sanatoryum!

– Biz ineceğiz.

Otobüsten atladık. Şose ile çam ormanı arasındaki patikaya da ara yola da benzeyen bozuk, taşlık bir geçitten yürüdük.

Döndüm, şoseye baktım. Kabalaklı asker, çenesinden damlayan terler, hâki keten pantolonunun dizlerini ıslatarak; yürüyüşünü hiç bozmadan, köye gidiyor.

– Yesari, ne bakıyorsun?

Karımın sesini duymasam, ben daha hayalimdeki askeri seyredeceğim!

– Epey uzakmış, Yesari!

Evet, uzakmış! Ve buranın epey uzak oluşunu da anlıyorum. Fakat bundan yirmi bir sene evvel, ihtiyat zâbiti namzetleri talimğâhı [*yedek subay adaylarının eğitim yeri*] Yakacık ve Maltepe'ye taşındığı zaman aynı yolu yarım saat üççeyrekte ayakla teperdik ve hiç şikâyet etmezdik.

– Şu kâğıdı al, Endaht Mektebi'ne [*Atış Okulu'na*] götürüver.

Ya İngiliz'in Köşkü ile Kaptan Paşa Köşkü'nün arasındaki yoldan yahut Soğanlık köyünden, Endaht Mektebi'nin bulunduğu tepelere sarkıverirdik.

Talimğâhın Pendik'te de kolları vardı. Yine Yakacık'tan Pendik'e de gece gündüz demez, iş düştü mü uzanıverirdik.

Kartal, burnumuzun dibi sayılırdı. Eğlence diye de iniverirdik. Yakacık'ın sağ aşağısında, köylülerin eskiden Endaht Mektebi dedikleri Atış Mektebi, sol aşağısında da Pendik, yine duruyor. Fakat Yakacık'tan şimdi oralara yol ne kadar çeker? Hiçbir tahminde bulunamayacağım.

İnsan yaşlandıkça mesafeler de uzuyor.

Ezop'un hikâyesini bugünkü kadar kuvvetle kavradığımı bilmiyorum.

Bir yolcu, Ezop'a, gideceği köyün yolunu ve kaç saatte varabileceğini sorar.

Ezop, cevap verir:

– Sen bilirsin.

Yolcu, bundan bir şey anlamaz, tekrar sorar ve tekrar aynı cevabı alınca; hiddetle yürür.

Biraz sonra Ezop, yolcunun arkasından bağırır:

– İki saatte varırsın.

Yolcu, şaşalayıp döner:

– Bunu niye evvelce söylemedin?

– O zaman yürüyüşünü görmemiştim.

Bugün, otobüsle geldiğim hâlde, yolu uzun buluyorum. Yolların böyle uzaması, hayat yolu kısalan insanlar için bir teselli yerine geçer mi dersiniz?

Sanatoryum baş doktoru, sanatoryuma girecek hastaların beraberlerinde getirmeleri lâzım gelen şeyleri bir kâğıda yazıp verdi:

– Yarın, on birde burada bulununuz.

Döndük.

Ne hâldeyim, size anlatayım mı?

Bir günlük azat! Hani tatilden sonra yatı mektebine gidersiniz, artık orada aylarca kapanacaksınız. Fakat size, “Ertesi gün gelin” derler.

Bu bir günlük sevinç, uzun tatil günlerinden ziyade çocuğu sevindirir.

Ama nasıl sevindim, bilemezsiniz. Sanki karım da benim mektep arkadaşımış, o da aynı müjdeyi almış, seviyormuş gibi, onunla şakalaşmak istiyorum.

Biz insanlar, tuhaf mıyız? Garip miyiz? Neyiz? Hâlâ, bir türlü anlayamadım. “İçi dışı bir değil” diye birçoklarını ayıplarız; insanların içi dışı bir olmalarını isteriz.

Benim eğer o anda dışım içime uysaydı, elimdeki raporu alırlar ve bana, Yakacık’ta değil, Bakırköy’de hava aldırırlardı.

Karım, trende dalgın duruyordu:

– Hani sen buraları tanıyordun?

Rüyadan kurtuluyorum:

– Evet. Tanıyordum ama şimdi tanımıyorum. Unutmuş muyum? İhtimal... Unutsam da yeri var.

Aradan, yirmi yıl geçmiş... Fakat yeni yapılan sanatoryumun arkasındaki köşkü hatırlıyorum... Bahçedeki dar yolların kenarını süsleyen lavanta çiçeklerini hatırlıyorum...

Dönerken, otobüse Yakacık'tan binmiştik. Köy meydanı, çarşı, cami, çınarlar, hele kahveler, yirmi yıl evvelki gibi. Sanki benim hafızama yardım etmek, hatıralarımı kuvvetlendirmek için hiçbiri değişmemiş. Eski tanıdık bir yere geldiğimi, dün görmüşüm gibi hatırlıyorum.

Fakat koyu, tatlı yeşil çemberiyle sanatoryumu kuşatan bu çam ormanı nereden çıktı?

Toprağın mucizeler yarattığına inananlardanım. Yalnız, bu mucizelere, insan eli karıştığına daha çok inananlardanım!

Sabah, küçük valizi, paraşol arabaya [*at arabasına*] koyarken, içimde bir ses, "*Ey gaziler, yol göründü yine garip serime!*" türküsünü söylüyordu.

Evet, garip başıma, yine yolculuk görünmüştü.

Müsaade ederseniz, eski üslûp ile söyleyeceğim. Ben, bu misafirhane-i âleme [*dünya misafirhanesine*], misafirlikte mihman [*konuk*] olmuşum!

1311 senesi nisanının yirmi üçüncü günü, yani Hızır İlyas sabahı, büyük teyzemin Emirgan'daki yalısında dünyaya gözlerimi açmışım! Ve ben doğarken, Beykoz'daki şişe fabrikasının düdüğü sabah, işbaşı düdüğü çalıyormuş!

Ne garip, ne tuhaf dünyaya geliş, değil mi?

Fabrika düdüğü, işçileri işbaşına çağırırken, bir Hızır İlyas sabahında ve misafirlikte dünyaya gelmek!

İlerideki talihi bu kadar göz önünde doğan insan, pek azdır sanırım.

Doğduğum günden beri değilse de, küçük yaştan beri alışmaya başladım ve gözlerimi açar açmaz kulaklarımda çınlayan işbaşı düdüğü, hâlâ paydos çalmadı.

Ve misafirlikten kurtulamadım. Yer, yurt sahibi olmayan göçmen kalmadı. Ben hâlâ etaplı olamadım!

Fakat Hızır İlyas sabahı, dünya bahara girerken doğduğumdan mı nedir, neşemi hiç kaybetmedim.

En çok korktuğum şey, neşemi kaybetmektir.

“Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner,

Gam ü şâdi-i felek böyle gelir, böyle geçer!”

Talih mi, kader mi, her ne ise, gücüne gitmesin ama insanın kendine mihneti [sıkıntıyı] zevk etmesinden ziyade, mihnetten gayri şeylerle zevk edebilmesi, bence daha hünerdir gibi geliyor!

Bavulumu yüklenip yola düşmeye öyle alışığım ki beni gören, sanatoryuma değil, civar sayfyelerden [yazlıklardan] bir yere, birkaç günlüğüne gezmeye çıkıyor sanır.

Açık konuşuyoruz, değil mi? Bu umursamayışım, çok sürmedi. Karımın dalgın hâli, beni kendime getiriverdi.

Ben, bir yuva kurmuştum; etaplı olmaya niyet etmiştim. Valizi sırtlayınca, Allah'ını seven beni tutmasın, başımı alıp gözümün kestiği yere savuşamayacaktım.

Görüyor musunuz? Allah, bir kuluna: “Yürü ya kulum!” dedi mi niyet filan para etmiyor.

Buna da ses çıkarmaya korkuyorum.

Vakitle, mektepte okumak, vallahi iyi şeymiş! Öğrendiklerinden, insanın başına gelmediği kalmıyor ama sırası düşünce de masalları, misalleri konduruveriyor.

“Oduncu ile Azrail”ın hikâyesini hatırladım. La Fontaine’den kimin tercümesidir, o kadarına ilmim lâıyk değil. Oduncu: “*Yetiş ey Melekülmevt!*” der, Azrail karşısına dikili verince, oduncu sıfırı tüketir:

“Sana Mevla sevaba girme mi der!

şu yükü tut da sırtıma koyuver!”

Eh, ben de biraz daha ayağımı denk almasaymışım, bu sefer tam yolcu imişim! Yolculuk, göçmenlik diye başladık... Başladık ama şakayı bu kadar da ileri götürmekte mana var mı?

Bu yolu tutmaya gör. Artık, vedalaşmaktan ziyade vasiyet etmek lâzım.

Benim vasiyetimden ne olacak? Karıma?

“Sen, sağ olasıñ sevdiceğim, ben de selâmet” diyeceğim, o kadar.

Diyeceksiniz ki, Tanrı’nın “*Yürü, ya kulum!*” dediği kul-ları, bu şekilde yol alamazlar.

Hakkınız var, ne yapalım? Akılsız başın cezasını ayak çekiyor!

Fener Yolu’ndan trene bindik. Etrafa, bir gün evvelki gözle bakıyorum. Deniz değil de, kırlar gözlerimi alıyor. “*Töprağa bakıyor*” derler. Bu pek hayra yorulmaz; hemen “*Allah gecinden versin*”.

Maltepe’den sonra tren, büyük tütün enstitüsünün önünde, Cevizli ’de durdu. Bu yeni durağa Cevizli isminin verilmesini anlayamadım. Oranın adı, eskiden Cevizli olabilir. Fakat koskoca bir tütün müessesesinin [*kurumunun*] hemen bitişiğindeki durağın adı, “Tütünlü”, “Tütünlük” olsa, elbette daha yaraşır.

Cebimden paketimi çıkardım. O dakikaya kadar, he-
sapla içmişim gibi, tek sigara kalmış.

– Bu, son sigaram!

Pencere de açık değil ama duman kaçmış gibi, karımın
göz kapakları sulanmıştı.

Kırlara bakıyorum... Sigaranın tadını mı kaybettim;
genzim yanıyor.

– Öksürtüyor, at!

Sigarayı, pencere kenarına yapışık tablaya bastırdım.

Karımla neler konuşuyoruz? Ben, dinliyor görünüyo-
rum ama karım, dinlemediğimi çok iyi biliyor. Çünkü o da
söylediklerini düşünmüyor! Ve ikimiz de söylemediklerimi-
zi konuşuyoruz! Çok çetin günler geçireceğiz!

Evet... Zengin seyyahlar gibi bavulu arabaya koyup
istasyona gitmek, sonra trene atlayıp yola çıkmak kolay!

Gelgelelim, neye güvenip de bu yolculuğa çıkıyorum?
Birikmiş param yahut çalışmazsam da, yine tıkr tıkr işle-
yecek bir aylığım, bir gelirim mi var? Ne gezer?

İşte sinir kuvveti buna derler.

Hem dinlenecek, hem çalışacaksın!

Şair Âkif'in dediği gibi:

"... Ya hay!

Keyif keyif, bu keyif; hem otur, hem kay!"

Diyeceğim ama hem dümende, hem kürekteyim!

Yakacak yolundayız. Çamlar arasından sanatoryum gö-
ründü.

“Yakacak’ta inelim” dedim. “Birini bulur, valizi taşıtırız.” Vakit vakit içimde garip bir sevinç uyanıyor: İstanbul Basın Kurumu’nu, bu fakir hâlinde, cenazeme göndereceği çelenğin masrafından kurtaracağım için, âdeta vicdanî bir haz duyuyorum!

Otobüs, dik bir virajı çıkıp, köyün meydanlığından geçti. Çarşının alt başında durunca, indik. Valiz elimizde bakınırken aydınlık yüzlü bir çocuk yaklaştı:

– Verin, ben götürürüm!

Valizi ıklaya sıkılaya yüklendi:

– Taşırım!

Alacağı beş on kuruşu düşünerek bütün kuvvetini harcamak istediği belli! “Götüremeyeceksin çocuğum!” dedim.

O, önden yürüyor. Artık ısrar etmedim; kazanacağı beş on kuruşu kaybetmek, onu bu yükün yorgunluğundan daha çok ezecek...

Çocuk, taşlı, bozuk yoldan, sendeleye sendeleye, arada bir durarak ilerliyor...

Karım, nihayet dayanamadı; bize yardım için karşımıza çıkmış olan çocuğa yardıma koştu.

Sanatoryuma girdiğimiz zaman:

“Biraz bekleyeceksiniz, odanız hazırlanıyor!” dediler. Hayalim, ne kadar geniş olursa olsun, benim için başlayacak yeni bir hayatın eşliğinde olduğum muhakkaktı...

Rabe Bey’in kapısında nöbet bekleyeceksin.

Yakacak’ın Soğanlık köyüne bakan üst sırtında, *Kaptan Paşa Köşkü* diye ün almış -pek mübalâğa etmiyorum- yüz

odali kara tahta *barbanenin* önündeki, şale tarzında yapılmış taş köşkte, talimgâh kumandanı miralay Rabe Bey oturuyordu.

Bu köşke İngiliz'in Köşkü derlerdi. Ben, köşkün arkasına düşen yola açılan bahçe kapısında nöbet beklerken, incecik yol kenarları lâvanta çiçekleri ve gülfidanlarla süslü geniş bahçeye bakardım.

Bahçede, tek tük bodur çam fidancıkları vardı. Lâvanta çiçeklerinin kokusu, Aydos'tan inen tatlı meltemlerle dağılır, yayılır, bir buhurdan gibi tüterdi.

Aydos Dağı'nın eteklerini savuran sert esintiler, bu köşkün bulunduğu iniş başına yaklaşırken hafiflemeye, ılınmaya, tatlılaşmaya başlardı.

Yaldızlı gecelerde, nöbet beklerken, lâvanta çiçeklerinin kokusu, omzumdaki tüfeğin ağırlığını unutturur beni hayal uçurumlarına atardı...

"Bu çam ormanı nasıl yetişmiş? Nasıl yetiştir?" Bunu, kime sordumsa: "*Tobumdan yetiştirdi!*" cevabını aldım.

Bu çam ormanını yetiştirmenin bir sabır ve irade işi olduğuna eminim. Fakat bu mevkii nasıl keşfetti?

Köylülerle konuştum, bana anlattılar:

– Burası köyün en kör yeri idi... İngiliz almak istediği zaman, bütün köylü şaştık... Daha doğrusunu ister misin, İngiliz'in saflığına, anlayışsızlığına güldük!

Yalnız, şimdi bunu anlatırken gülmüyorlardı.

– Parası var, buradan yer almak istiyor. Alacak başka yer mi yok dedik. Hattâ içimizden, İngiliz'i bu yeri almak-tan caydırmak isteyenler bile oldu. Öyle, kıraç bayırı alıp da ne yapacaktı. Çiftlik olmaz, bağ yapsa; uğraşıp uğraşmayacağı şüpheli... Çıplak toprağın ortasına köşkü kurup

da oturulur mu? Keyif bu! Karışılır mı? İngiliz taştan köşk kü kurdu. Sonra, başladı bahçe yapmaya... Çam diktğini duyduk. Buna da gülüyorduk. Ne zaman yetişecek, ne zaman köşkün etrafını gölgelendirip süsleyecek?

O, teker teker dikilen çam tohumları, uçları kalem kalem göğse yükselmiş, sık, çeşidi bol, çam ormanıdır!

Harp yıllarında, İngiliz memleketine gitmişti. Döndüğü zaman, tekrar çamlarını yetiştirmeye koyuldu...

Ormanın aşağı eteğindeki *fidelik* o civarı, yirmi otuz sene içinde baştanbaşa bir çam ormanı yapabilir!

Fransız muharriri Francis de Groisset'nin bir yazısını, şuraya nakledeceğim:

“Brüksel’de bir yatı mektebinde okuyordum, burası, kalın taş duvarları, pencerelerindeki kalın demir parmaklıkları, bir tek ağaçlı, güneş görmeyen bahçesi, ıslak, küf kokulu iç avlusu ile mektepten ziyade bir hapis haneye benzerdi.

Soğuk kış gecelerinde, yorgan, yatak çarşafı âdeta ıslak ıslak vücudumuza yapışır ve uzun taş yatakhane, nemli bir soğuk içinde, titreye titreye yatardık.

Ders odalarımız da, taş avludan fazla güneş almazdı, hepimizin, yüzlerimiz yeşilimsi sarı; gözlerimiz çukura batmış. Avurtlarımız çökük, vücutlarımız çelimsizdi.

Sırf çocukluğun verdiği bir kuvvetle gülerdik; yoksa içten nesheli tek arkadaş hatırlamıyorum,

Güneşsizlik, soğuk, nem, bizi maddeten hırpaladığı, çürüt-tüğü kadar; derslerin, vazifelerin ağırlığı da bizi manen yorar, yıpratıldı.

Annemin kardeşlerinden biri Londra’da yaşıyordu. Bir yaz tatilinde ona misafir gittik.

Ben, o zamana kadar teyzemin oğlunu görmemiştim. Onunla tanışacağımız gün, annemle beraber mektebin yanındaki pastacıya gittik; bekliyorduk.

Ben, teyzemin oğlunu da, kendim gibi, arkadaşlarım gibi, bir mektepli sanıyordum. Pastacının kapısı açılacak ve içeriye boynu armut sapı, yüzü yeşilimtırak sarı, elleri mürekkep lekesi içinde ve maddî, manevî yorgunluğun tesiriyle ürkekleşmiş, cılız, çelimsiz bir mektep çocuğu girecek, diye bekliyordum.

Neden sonra kapı açıldı ve içeriye bir fırtına gibi canlı bir genç delikanlı girdi. Başında pırıl pırıl silindir şapka, boynunda pırıl pırıl bembeyaz kolalı yakalılık, sırtında kısa siyah ceket, ayağında uzun, ütülü pantolon vardı. Yaşından büyük görünmüyordu, fakat kendi yaşındakilerden büyük ve kuvvetli olduğunu hissettirmekle kalmıyor, kabul de ettiriyordu.

Bu şık, temiz, canlı, genç annemi görünce koştu, onun elini sıktı, sonra döndü, beni kucakladı.

O kadar serbest, canlı ve neşeliydi ki, pısrıklığım bir baş ağrısı, bir mide sancısı gibi beni için için kıvrandırmaya başladı.

Teyzemin oğlu, masamıza oturdu; benim ancak iki tane yiyebildiğim pasta tabağına çatalını bıçağını uzattı, kendi tabağına pasta aldı; düz, beyaz dişlerini göstererek güle konuşa pastaları kıskanılır bir ıstahla yedi. Birkaç dakika içinde pasta tabağının dibi görünmüştü. Onun ıstahla yiyeşine, yemekten ziyade, pastaları katliam etti diyebilirim!

Mektebin tatil vaktiydi. Pastacının kapısı açılıyor ve içeriye teyzemin oğlunun eşi gençler giriyordu. Bunlar, sanki binlerce kopyaları alınmış ikinci nüshalardı! Giyinişleri kadar neşeleri, canlılıkları da birbirilerine benziyordu.

Biraz sonra, pastacı dükkânı, onlarla dolmuştu ve onlar, oraya benim kapısından girerken sıkıntı ve hattâ eza duyduğum

pastacı dükkânına girmemişler, oraya pasta yemek için oturmamışlardı. Onlar, orayı işgal etmişlerdi!”

Fransız muharririnin çocukluğundan bahseden hatırasını şuraya yazmaktan maksadım, bir milletin nasıl yetiştirildiğini anlatmaktır! Anglosaksonların, dünyayı nasıl işgal ettiklerinin sırrı işte burada! Bir İngiliz, gittiği yeri yadırgamıyor. Oranın alışkanlarına, göreneklerine hemen uyuyor! Gittiği yerin, toprağı, suyu, havası ile tanışıyor!

Ve köyün en kör yerinin iklim farkını keşfeden ve bir mucize toprağı yapan kuvvet; sır, işte buradadır.

Yazdan kalma bir gün...

Her yer, şıkır şıkır güneş içinde... Kuytu gölgeliklerde bile, güneşin ılıkılığı duyuluyor...

Yavaş yavaş Yakacık'a çıkıyorum.

Eğer omuzlarımda yirmi yılın fazla ağırlığı olmasa, haf-talardan beri aynı yollarda geziyorum sanacağım. Ve köye yaklaştıkça, eski tanıdıkları daha kuvvetle hatırlıyorum.

Az evvel, İngiliz'in köşkünden bahsetmiş ve bu köşkün yerini seçmekteki isabeti görünce, İngiliz kavminin, dünyanın en bereketli sömürgelerini keşfedip ele geçirmelerini tabî bulmamızı söylemiştim.

Burada, ne meşhur Anglosaksonların üstünlük sebepleri ve ne de sömürgeler hakkında konferans verecek değilim!

Yalnız, şunu söylemekten kendimi alamayacağım. Büyük Fransa inkılâbının en tanınmış simalarından olan Danton'a, "İdam olunacaksın. Kaç!" derler. Danton'un cevabı pek meşhurdur:

– Vatan, insanın topukları altında değildir ki istediğin yere sürükleyip götürebilesin!

Tarihe geçen bu söze, Anglosaksonlar, gülerler. Çünkü bir İngiliz, İngiliz vatanını topuklarının altında istediği yere götürür. Bir İngiliz'in ayak bastığı her yer, İngiliz vatanıdır. Bir İngiliz, gittiği yerde İngilizliğinden bahsetmez, bilâkis orayı İngilizleştirir. Eğer bunu yapamazsa, kabuğuna çekilir, kendi havası içinde yaşar.

Anglosaksonlar aynı zamanda, ananelerine [*geleneklerine*] de çok bağlıdırlar. Ve son hadiseler, bunu bir daha ispat etmiş, anneannelerinin kılına hata gelmemesi için sevgili krallarını fedadan çekinmediler.

Köyün en kör yerini beğenerek köşkünü kuran İngiliz, Yakacık'a komşu olmakla, muhafazakârlık ruhuna da sadık kalmıştır.

Çünkü Yakacık kadar muhafazalı bir köy, çok güç bulunur.

Yakacık, İstanbul'un sade adı geçen değil, hatırı sayılan sayfyelerinden biridir.

Köyün meydanında, üzeri kitabeli yüzer yıllık çınarlar vardır. Aydos'un tepesine çıkanlar, kızıl lekeli kara taşlar, kırık kayalar ortasındaki küçük gölcükte canlı balıklar görürler.

Kavağa çıkamayan balık, dağa çıkabiliyormuş!

Pendik'le Maltepe arasındaki düz ovoidan Aydos'a doğru ağır ağır tırmanalım. Yolumuzun sağında solunda sebze bostanları, harman yerleri, taş ocakları, üzüm bağları, meyve ağaçları, zeytinlikler görürüz.

Tabiat, bu köyden, hiçbir nimetini esirgememiştir.

Yazları, buraya, oldukça yüklü bir yekûn tutan [*toplama oluşturan*] bir misafir akını başlar. Tatil günlerinde, hafta arasında gezme için gelenleri de hesaba katarsak, Yakacıklıların, yoksulluktan şikâyet etmelerini doğru bulamayız.

Buna rağmen, Yakacık'ta -dediğim gibi- hiçbir yenilik ve değişiklik göze çarpmamaktadır.

Ayazma [*Rumların kutsal saydığı kaynak, pınar*] yoluna giderken, bir Mısırlı prensesin yaptırdığı köşkü ve bir iki biçimsiz, zevksiz yeni yapıyı görmemezlikten geliverelim, belli başlı bir yeniliğe, değişikliğe rastlamamız mümkün değil gibidir.

Köy meydanındaki yaşlı çınarların karşısında, çıplak bahçesine beton parmaklık çevrilmiş kahve ile Ayazma yolundaki çividi mavi kepenkli arpa ambarı modeli kübik köşk ile poyraz alan taraflarına süslü çinkolar kaplanmış kara tah-ta kaplamaları ve evden bozma köşk ve kulüpleri mutlaka bir yenilik, bir değişiklik diye kabul edeceksek, Yakacık, yirmi küsur yıl içinde; harikulâde değişmiş diyebiliriz.

Ayazma'ya giderken, silah arkadaşlarımdan biri arkamdan sesleniverecek sandım:

– Mahmut Esat Efendi, seni, bölük kumandanı çağırıyor!

Yakacık'ın meşhur Ayazması! Harp başlangıcında gördüğüm için, bakımsızlığını, hüznünü ve iptidailiğini [*ilkel-liğini*] tabî bulmuştum.

Çoban Yıldızı'nda, burası için yazdıklarımı hatırlıyorum:

“Bu yeşil gölgelikli tepeliğin altında yeşil yeşil bir ova, uzanıyor, uzanıyor, top top ağaçlar, toprağın göğsüne batırılmış iğneler gibi duruyordu... Sağda Kartal yolu...”

Devam etmiyorum; yaz sonu olduğu için renkler biraz daha solmuş. O kadar.

Bu Ayazma'nın yerinde, temiz, güzel, şık bir gazino bulmalı değil miydin?

Yakacık'ın bir İsviçre köyü gibi şen, ışıkları canlı olması için neyi eksik?

Buranın niye büyük, güzel bir oteli yok!

Yakacık'tan, daha birçok mektup yazacağımı düşünmüştüm. Yazmamayı tercih ediyorum. Çünkü dört aydır, onlarla komşuyum. Komşularımı gücendirmek istemiyorum. Ve işte bunun içindir ki, bu, Yakacık'tan gönderdiğim, son mektup olacak!

Hasta bir adamın son mektup yazması, hayra alâmet sayılmaz. Fakat ben, dört ay içinde dirildim. Köyü, cansız ve ışısız görüşüm, belki benim hasta görüşlerimin tesiri, dedim.

Bir yaz günü uğrayacağım, o zaman konuşuruz.

Çapraz'ın Romanı

Aylar oluyor ki Yakacık Sanatoryumu'ndayım. Fakat size hastalık, dert gibi iç karartıcı şeyler anlatmayacağım.

Aydos Dağı'nın cenup {*güney*} eteğindeki yeşil taze çam ormanının ortasındaki sanatoryumu bir kere gelip görürseniz, gözleriniz ışıldayacak, içiniz açılacaktır.

Sizi sanatoryuma çağırıyorum sanarak belki işkillenirsiniz. Hayır! Yazın, şayet, biraz kır, dağ havası almak için Yakacık'a yolunuz düşerse, sanatoryum tarafına da şöyle bir göz atıveriniz, yalan söylemediğimi anlarsınız.

Sanatoryuma buyurun, diyemem! Çünkü buraya gelenler, "*Hoş geldiniz!*" diye karşılanmazlar ve çıkanlara da, "*İnşallah gene buyurun!*" diyen olmaz.

Şimdi, size ne kadar dil döksem, burada esen korkusuz, ılık havayı; hayatla, insanlarla barışık havayı, tamamıyla anlatabileceğimi pek ummuyorum. Birden sanatoryumun içine girmeyelim, etrafında dolaşalım. Göreceğimiz tipler, duyacağımız küçük vakalar, sizi eğlendirecektir.

Çapraz'ı Yakacık Sanatoryumu'nda tanıdım. O kalorifere, elektrige ve kapıcının izin günlerinde kapıya bakıyordu.

Sanatoryumda üç Ali vardı: Büyük Ali, Küçük Ali, Çapraz Ali...

– Bu Alilerden ayırt etmek için mi sana Çapraz diyorlar?

Çapraz Ali, tek gözünü yumarak baktı:

– Çapraz, benim, bu köyde aldığım addır.

– Sen Yakacıklı mısın?

Çapraz, hıçkırır gibi güldü:

– Olduk... Köylü sayılırız.

– Asıl nerelisin?

– Üsküdarlı.

Bir lamba yahut sigorta yandığı zaman hemşirelerin birbirlerine girerek, “Çapraz nerede? Çapraz’ı bulun. Çapraz gelsin!” diye bağıştıklarını duyuyor ve bu elektrik ustatısını Ermeni sanıyordum. Bir gün kapıcı Bay Mehmet, “Çapraz’ın bir davası var” dedi. Soluk mavi bir tulum giymiş, sık siyah saçlı, karışık yüzlü genç kapının kenarında duruyordu:

– Kitapçı Bay Halit’in size selâmı var!

Şaşırmaktan kendimi alamamıştım:

– Kitapçı bizim Bay Halit mi?

– Evet. Yakacık’ta köşkü vardır. Yazları gelir, sonbaharda göç eder. Dün de göç ediyordu. Sizin burada olduğunuzu söyledim, size selam gönderdi.

– Davan nedir?

– Babam, benden nafaka istiyor.

– Babanın başka çocukları var mı?

– Var...

– Evlatların içinde, en zengini sen misin?

– Öteki evlatlara da kıyamaz.

– Yoksa arada üveylik mi var?

— Uzun hikâyedir, bayım.

– Sen, Ermeni Katolik misin? Güzel Türkçe konuşuyorsun.

Suluk mavi tulumlu genç, acayip bir bakışla beni süzdü:

– Ne Ermeni’si, bayım? Ben Türk’üm.

– Adın Çapraz da...

– Bu, uzun bir hikâyedir.

– Sana da bir şey sormaya gelmiyor. Bu, ne kadar hikâye!

– Benim hayatım bir romandır. Kitapçı Bay Halit de bilir. Sizin burada olduğunuzu söylediğim zaman: “*Ona söyle, o sana âlâ bir roman yapar!*” dedi.

– Simdi, senin romanını mı yazacağız?

Çapraz, sinek kovalar gibi kollarını oynatarak gülüyordu:

– O sonra... Şu bizim davayı anlatayım.

– Ne kadar anlatsan, gene anlayamam.

Ve bu cevabıma rağmen Çapraz Ali, o gün bana davasını uzun uzun anlatmıştı.

Aradan günler geçti, davayı unuttum, fakat Çapraz Ali’yi unutmamıştım; o, kalorifer kömürle uğraşırken ben de bahçede dolaşıyordum.

Çapraz’a sordum:

– Üsküdar’dan buraya nasıl geldin?

– Bu, uzun bir hikâyedir, bayım.

– Bunu, bana kısaca anlatamaz mısın?

Çapraz, bana, hemen her safhası uzun bir hikâyedir dediği hayatının romanını uzun uzun anlattı. Fakat çok uzun anlattığına ve benim aklımın karıştığına kendi de inanmış olmalı ki bir gün kahverengi mukavva kaplı yırtık bir küçük defter getirdi: *“Bütün hayatımı yazdım”* dedi. *“Alın okuyun.”*

Bu defter, bazı hikâyelere, romanlara çeşni verilmek için yalnız hayalde vücut bulmuş defterlerden, notlardan, hatıralardan değildir.

Eğer bir gün yolunuz düşer de Kartal’a gider ve oradan da Yakacık’a çıkacak olursanız, şoför Çapraz’la karşılaşabilirsiniz.

Bir kaza geçirmiş olan bir gözü ve altındaki şarbon hastalığı lekesi ve hâlâ çocukluktan kalma şımarık zıplamalarıyla onu, tanımakta güçlük çekmezsiniz.

Eğer, onun romanını okuduğunuzda kendisine söyleyecek olursanız, eskilerin *“hacca gitmek”* ve *“köle azat etmek”* dedikleri cinsten sevaba girmiş olursunuz.

Çünkü Çapraz Ali, fenaillâh gibi kendi hayatının romanı içinde, kendinden öyle geçmiştir ki, onu bir heyecanla sarsabilmeniz mümkün değildir.

Defterin bazı yerlerini, çok hususî oldukları için meskût [sessiz] geçeceğim. Defterdeki ifadeleri bozuyorum. Yalnız, biraz karışık, karanlık görünen yerlerini sırası geldikçe aydınlatacağım. Şimdi beraberce okumaya başlayalım:

Bu vaka Üç Yüz Yirmi İki’de Üsküdar’da mütevacı bir evde olmuştur. Vakanın kahramanı zavallı bir çocuk.

Bu evde bir genç kız, bir amca çocukları ikisi sevişiyor ve bundan bir müddet sonra ebeveynlerin muvafakati [uygun görmesi] ile evleniyorlar.

Bu genç adam, bir müddet sonra memur olarak Sinop'a tayinle behemehâl [ne olursa olsun] gitmesi emrediliyor ve zevcesini [eşini] de götürmek istiyor. Zevcesi ise; "Sen git, annem hasta. İyi olsun ben gelirim" diyor.

İşte bunun üzerine, zevç [koca] kızıyor. Ve bu aralık bir de çocukları dünyaya geliyor ki asıl ana babanın kurbanı olan çocuk. Bu böyle dursun anası, babasını mahkemeye veriyor."

Zihniniz karışmasın anlatayım. Kadın, kocasını mahkemeye veriyor. Bunu aşağıdaki satırlarda kuvvetlendiriyor:

"Çocuk için nafaka istiyor. Mahkeme emvaline [mallarına] haciz koyuyor."

Nafaka davaları, hacizler kolay kolay meseleler midir? Çapraz da içinden çıkamamış, bize kısaca, işin sonunu bildiriyor:

"... Bunun üzerine az bir para elde ediliyor. Ve nafakaya olan borç ödeniyor."

Çapraz'ın edebiyat yapmadığını iddia edebilir miyiz? Vuzuhun [açıklığın], münakahıyyetin [seçmeciliğin] bundan âlâsı olur mu?

"Aradan beş altı sene geçiyor. Çocuğun annesi ölüyor. Baba, bunu haber alıyor. Geliyor. Çocuğu mektepten çıkarıyor. Yanına alıyor."

Ve gene bu kısa satırlarla Çapraz'ın, annesiyle birlikte, babasından ayrı yaşadığını, mektebe gittiğini anlıyoruz.

"Üvey anne kendi iki evladını çok seviyor ve üvey çocuğa fena muamele ediyor. Çocuk üvey annesinin elinden kurtulmak için kaçmak istiyor."

Bunlar, hep gerçek, fakat acı şeyler değil mi? Bunlar, uzun uzun tahlille, tasvirle, hattâ küçük vakacıklar, hadise-ciklerle süslenerek yazılmaz mıydı? Ve Çapraz'ın benden istediği, dört gözle beklediği de buydu. Fakat acaba onun romanını yazarken, şimdiki kadar samimî olabilecek, samimî görünebilecek miydim? Ve onun hayatının en derin izlerine ve duygularına bu kadar sadık kalabilecek miydim?

“Bu arada çocuğun annesinden kalan emlâki de yenip bitiyor. Tabii çocuk mektebe gidemiyor. Fakat on bir, on iki yaşına girdiği için aklı eriyor.

Diyor ki, behemehâl bu evden kaçmalıyım. Çünkü babam bana hiç bakmıyor. Ben ise başka bir yerde kendime göre bir iş bulayım. Hem üvey anne elinden kurtulur, hem de böylelikle hayatımı kazanırım.

Bin üç yüz otuz yedi bir sonbahar sabahı erken şafakla kalkıyor. Kendi kendime haydi çocuk, Allah yardımcın olsun deyip yola çıkıyorum.

Zaten Maltepe bana o kadar yabancı değil çünkü annem bundan üç sene evvel Maltepe'de bir akrabamızın evinde hastalandı ve öldü.”

Şimdi otuzuna yaklaşmış olan Çapraz Ali çocukluğundaki duygularının acısını, bize, bu sade ve mütereddit [ikircimli] anlatışla da duyurabiliyor:

“Asıl şimdi benim acıklı bir zamanım. Bu uzun yorgunluktan sonra bir an irkildim. Annemin ölüşünü hatırladım. Kendime ne bedbahtsın Hayri dedim.”

Çapraz Ali'nin tam adı Ali Hayri'dir. Herkesin, ona Ali demesine rağmen, o, kendi âleminde Hayri'dir.

Fakat, 1337 [1921] sonbaharının bir sabahında Haydarpaşa'dan yürüye yürüye Maltepe'ye gelen on bir on iki

yaşında bir çocuk, kendi kendisiyle konuşuyor ve “*Ne bedbahtsın Hayri!*” der mi, demez mi? On bir, on iki yaşındaki küçük Ali Hayri, bunu dememiştir. Bu, otuzuna yaklaşan Çapraz Ali’nin ukalalığı olacak!

Çapraz’ın edebiyat hevesini aşağıdaki satırların acılığına bağışlayalım:

“Hayatın garip cilvesine bak ki, bundan üç sene evvel bu aynı evde annesinin öldüğü gün bir perşembe sabahı idi. Və o evden gene o gün bir kızın gelin olması hayatta misli nadir görülen vakalardan değil mi?”

Tek noktasını bile değiştirmeden yazdığım şu birkaç satırdaki faciaya dikkat ettiniz mi? Annesinin öldüğü evden o gün gelin çıkmış!

Böyle bir vakayı, bir tesadüfü uydurmaya, benim tanıdığım Çapraz’ın muhayyilesi [*bayal gücü*] müsait değildir.

“Hayatın bana bedbaht günlerinin başlangıcı olan bu evin kapısı önüne geldim. Zaten akşam olmuştu. Gün kavuşuyor, Etrafa gurubun kızıllığı yayılırken benim kederime ortak oluyor.”

Batan güneş, kederime ortak olmuştu gibilerden demek istiyor! Edebiyat hevesine bağışlayın.

“Evin kapısını çaldım. Ne yazık ki evde hiç kimse yok. Nerede yatacaktım? Buralarda başka hiçbir tanıdık kimsem de yoktu. Üstümde, mektebe giderken giydiğim kısa pantolonla bir ceket, bir pelerininle ayağımda eski bir sandal vardı.

İyice gün karardı. Her yere bir sessizlik çökerken evin bahçe kapısından içeri girdim. Henüz yeni meyvesi bitmiş asmanın altında üç beş kalın çatıdan bahçe için yapılmış kanepeler üstüne uzandım. Üzerime de örtecek hiçbir şeyim olmadığı için pelerininimi üstüme örtterek sabahın olmasını beklemeye koyuldum.

Bir aralık içim geçmiş uyuyakalmışım. Bir de uyandım ki sabah olmuş. Bu bahçeden kimse görmeden çıkmam lâzımdı. Hemen pelerinimi alarak gene girdiğim kapıdan çıkarak aynı yolla istasyona geldim.

Kartal'a gidecektim. Lâkin trene verecek param da yok! İstasyonda dolaşırken bana birisi: Çocuk işin yoksa gel şu benim bavulu trene at da sana birkaç para veririm.

Ben de zaten böyle bir iş olsun da beş on kuruş alsam diye düşünüyordum ve peki diyerek bavulu kucakladım. O aralık tren de gelmişti bavulun sahibi trene bindi, bavulu elimden aldı. Bana da o zaman bir kâğıt yirmi beş kuruşluk uzatarak 'Al bunu harçlık edersin.' dedi.

Zaten yirmi dört saatten beri açtım. Yorgunluk bir taraftan uykusuzluk bir taraftan. Gözlerim kararıyordu. Çarşıya gidip ekmek biraz da peynir aldım. Karnımı doyurdum

Kartal'a tren kaç kuruş alıyor diye sordum. On yedi kuruş.

Zaten bende on beş kuruş vardı. Trene binmek için daha iki kuruş lâzım dedim. Karadan gideyim.

Sordum. Kartal buraya bir buçuk saat çeker. 'Ben beş saat yürüdükten sonra bir buçuk saat daha yürürüm. Hem bu parayı, iş bulana kadar idare ile yerim.' diyerek yaya gene tren yoluyla Kartal'a geldiğim vakit öğle olmuş.

Oralarda dolaşırken Kartal'da bana ayağında çarıklar benim kadar bir çocuk, 'Ne geziyorsun sana bir iş bulsam gelir misin?' "

Görüyor musunuz? Çocuk, çocuğun hâinden anlıyor!

"Ben de hemen hiç düşünmeden, 'Gelirim ama ne iş yapacağım?' "

Ve hemen hiç düşünmeden verilen kararlar, Çapraz'ın hayatında daima büyük bir rol oynayacaktır.

“ ‘Bizim köye gideriz, orada bir ağanın yanına aylıkla gidersin. Sonra yapacağın iş kolay.’ Çocukla bu kadar konuştuğundan sonra ileride duran bir çift öküzleri göstererek ‘Benim işim bu’ deyip bana da, ‘Bu akşam Yakacık’a gel!’ diyerek benden ayrıldı.

Ben de Yakacık’a gitmek üzere yolu tuttum. Lâkin nereden gidildiğini bilmiyordum. Tesadüf olacak ki Yakacıklı bir zat bana, ‘Çocuğum nereye gidiyorsun?’

Ben de ‘Yakacık’a gideceğim ama nereden gidilir?’ diyecektim. Lâkin ağzımda kaldı.

‘Yakacık’a mı gidiyorsun, orada kimin var?’ dedi. Ben de gayriihtiyarî [istemeksizin] boynumu büktüm, ‘Hiç’.

— Ya ne iş yapacaksın orada?

— Bir iş bulup çalışacağım.

— Ne iş yaparsın?

— Hiç. Bir bağcı yanında aylıkla çalışacağım.

— Bu bağcı kim?

— Yakacıklıymış. Bugün Kartal’da bir çocuk söyledi. Onun yanında çalışacağım.

Bu konuşma ile epey yürümüştük. Ben sordum daha uzak mı?

Yarı yola geldik. Daha Hayrat kuyudayız. İşte Yakacık da gözüktüyor.

Yol da gitmekle bitmek bilmiyordu. Nihayet bir mezarlık başına gelmiştik. Dik bir yokuşun altı başında epey büyük bir çeşme var. Bu çeşmenin suyu içilir mi diye sordum. Yanındaki kulübeden orta boylu bir ihtiyar içilir evlat dedi. Biraz su içtikten sonra arkadaş olan adam, ‘Allah’a ısmarladık, Allah işini rast getirsin oğlum.’ diyerek benden ayrıldı.

Ben de biraz daha yürüdükten sonra köye girdim. İkinci olmuştu. Herkes camiden çıkıyor. Birkaç köylü de büyük bir kah-

venin önünde oturuyorlardı. Bunlardan bir tanesi beni yanma çağırırdı. 'Nerelisin oğlum?' diye sorarken diğer biri, 'Tamam bizim aradığımız çocuk' diyor.

'Oğlum bizim yanımızda çalışır mısın? Sana üç dört lira aylık veririz. Evimizde yer içer yatarsın.' Soruyorum 'Yapacağım iş ne?'

'Bizim bir çift beygirimiz var. Bizimle beraber çifte gider, bizimle beraber gelirsin.'

'Peki' diyorum.

Yanında duran çocuğa, 'Haydi eve gidin, bu kardeşe yemek verin yesin. Bir çift çarık dakin. Ben de gelirim. Yarın sabah erkenden işe gideceğiz.'

Sabableyin bana dikilen çarıkları giyeceğim ama bir türlü beceremiyorum. Bir taraftan da kendi kendime, 'Çarık da mı giyeceğim, daha neler göreceksin Hayri?' "

Bu kendi kendine söyleniş de gene şimdiki şoför Çapraz Ali'nin, Küçük Ali Hayri'nin değil!

"Artık alıştım, her gün çifte gidip geliyorum.

Aradan tam bir sene geçti. Ağam, zeytin zamanı bir yağhane tuttu, bana yağhanede bir iş gösterdi. Artık çiftçi değildim. Burada bir motor var. O makinistin çırağı oldum. Zaten eskiden beri böyle işlere çok hevesim vardı. 'Belki,' diyordum, 'rençperlikle ne olur, hiç olmazsa bir sanat olsun öğrenirim.' "

Küçük Ali Hayri'nin motora, makinistliğe çok hevesi olabilir; fakat böyle düşünmüş müdür? Bunda da şoför Çapraz Ali'nin parmağı var mutlaka!

"Burada bir sene çalıştım, aylığım, on lira olmuştü.

Gene bir sonbahar köyde sünnet düğünü olacak, köyün bütün fakir çocuklarını sünnet edeceklerini haber aldım. Bu cemiyeti

köyün belediyesi yaptırmıyormuş. Belediye reisine gittim. ‘Beni de kaydediniz, ben de kimsesizim.’ ”

“Öksüz çocuk, göbeğini kendi keser!” diye bir söz vardır; demek ki yalan değilmiş.

“ Peki, filân eve git de çamaşır ve öteberi verecekler al. Yarın, Ayazma kabvesinin bahçesinde sünnet olacaksınız.

Ustama söylüyor. O da, ‘Pekâlâ. Yarın gidersin’ diyor.

Sabableyin erken kalkıp çamaşırlarımla bugün çocukların toplandığı eve gidiyorum ve bunlarla beraber bizi birer otomobille-re bindiriyorlar. Herkesin annesi babası çocuklarını dolaştırıyor. Benim ise hiç kimsem yok. O akşam sabaha kadar düğün devam ediyor. Sabableyin herkes çocuklarını alıp evlerine götürüyor. Ben de tabii nereye giderim, ustamın evine.

Bir gün bile yatmama razı olmayan annesi, ‘Burası hastane değil,’ diyerek beni kapı dışarı atıyor.

Dışarıda yatacak yerim de yok. Bana hasta olduğum müddetçe bakacak kimsem de yok. Sokakta metruk [terk edilmiş], eski ve hurda bir otomobil var. Onun içine giriyorum. İşte otomobil bana bir ev oluyor.

Günlerce hasta olarak iyi olamıyorum. Bana yardım eden zâtın çocuklarıyla sünnet olmuşum. O çocukların ilâçları benim hayatımı kazandırıyor.

İyi olduktan sonra günlerce işsiz kalıyorum. Nihayet, orada bir otomobil sahibinin yanında muavin olarak çalışmağa başlıyorum. Bu aralık, işsiz kaldığım müddet zarfında, bir fırıncıya on, on beş kuruş borçlanmıştım. Bu adam, o insanın pişiricisiydi. Bu fırın da köyün muhtarında kiradaydı. İşte bu beş kuruş benim bir göz kaybetmeme sebep oldu.

Bu adam bana, ‘Şu borcunu ver!’ [dedi] Ben de ‘Param yok, şimdi veremem’ deyince, beni dövüp tokatlamaya başlamıştı. İşte

bu tokatlardan birisi gözüme gelerek gözümün çıkmasına sebep oldu.”

Gözün bu kadar ucuz olduğu yeri ilk defa işitiyorum. Fırındaki pişiricinin önceki acısı ve sonraki katı yürekliği arasında münasebet [*ilişki*] yok mu diyeceksiniz? Çocuk işsizken adam acıdı ve yardım etti. Fakat çocuk işe girince hakkını istiyor. Şuursuz merhametin hududu bu kadar olur!

“Ben hemen karakola gittim. ‘Bu adam benim gözümü çıkardı, hakkında davacıyım.’

Mahkemeye verdiler. Lâkin ne mahkemeye gidecek param, ne de yiyecek param vardı. Çalışamaz oldum.”

Çaprazın yazdıklarına bir satır, bir kelime, bir nokta virgül ilâve etmiyorum. Yalan mı, yanlış mı, kabahat kimde ise, artık vebali boyunlarına.

“Beni zorla celbedip [getirtip] mahkemeden vazgeçsin diye oradan oraya götürmek istiyorlar. Naçar [çaresiz] kaldım, her şeyden vazgeçtim.

Hastaneye gittim. ‘Oğlum gözüün akmış bu iyi olmaz. Bunu ameliyat ettir de sunî göz takalım.’

Ne yapalım. Her şey bana mukaddermiş. Birkaç gün hastanede yattım, gözümü aldılar. Yerine bir cam göz koydular.

Şimdi artık Çapraz olmuşum.

Herkes bana Çapraz aşağı Çapraz yukarı, diyorlardı.

Para kazanmak için hayatta girmedığım iş yoktur ve niha-yet şoför olmuşum. Sekiz on sene biç bir kaza yapmadan çalıştım lâkin bu işte hayır yok dedim.”

Çaprazın defterinden beş altı satırı buraya geçirmeyeceğim. Bir insanın övünürken başkalarını kırmasını doğru

bulmuyorum. Hele Çapraz gibi, hayat mağduru insanların, bir münasebeti yokken etrafına tarizde bulunması, hiç doğru değil.

Haklı iken haksız mevkie düşmek! İşte, bu da hemen düşünmeden karar vermek gibi Çapraz'ın hayatında daima büyük bir rol oynuyor!

“Bir gün gene böyle çalışırken, müşterim bir doktordu. Yakacak'ta İngiliz'in köşkünü satın almış. Orada bir sanatoryum yaptırıyor.

Bu doktoru, artık her zaman ben götürüyorum ve getiriyordum. Yakın zamanda teveccühünü kazandım. Ve kendisine dedim ki, ‘Hastaneniz açıldığı zaman bana orada bir iş verirsiniz çalışırım.’

‘Sana göre bir iş olduğu zaman seni çağırırız’ demişti.

Ve bir iki ay sonra sanatoryumda müşteri beklerken doktor bey ‘Gene burada mısın? Seni ayın on beşinde kaloriferci olarak yanıma alacağım.’

Yani 936 Şubatı 15, perşembe günü sanatoryuma girdim.

Beş altı ay sonra bir gün babam geldi, ‘Bana para ver’ dedi. Ben de dahi kendimi yeni sefaletten kurtararak çalışıyorum. Ve biraz harçlık olmak üzere birkaç lira verdim. Babam buna ‘Azdır!’ diyerek kızıp çıktı gitti. Birkaç gün sonra bana bir celp [çağrı belgesi] geldi. Bu celpde babam benden nafaka davası için mahkemeye müracaat etmiş.

Ben de kendime bakacak vakitte değildim. Hem zaten babam bana küçükken hiç bakmadı. Benim sefil olmama sebep oldu. Ama bu benim babamdır ben gene elimden geldiği kadar yardım etmek isterim. Hâkim karar verdi, ‘Her ay beş lira vereceksin.’ ”

Çapraz'ın defteri burada bitiyor. Defterin yaprağı ile birlikte Çapraz'ın da söyleyecekleri bitmiş miydi acaba?

Fakat bundan sonrasını ben, az çok biliyorum. Çapraz sanatoryumda rahat rahat çalışırken, birdenbire nevri döndü.

Ona bir hâl olmuştu, yerinde duramıyordu. Beni gördüğü zaman; “*Bayım, galiba bize yol görünüyor*” diyordu.

– Neden Çapraz? Nereye gidiyorsun?

– Beni buradan çıkaracaklar gibi.

Ve bu, gün geçtikçe Çapraz’da bir fikri sabit hâlini almıştı.

– Beni buradan atacaklar, diyor ağzından başka bir şey çıkmıyordu.

“*Bir gün, onlar beni atmadan, ben kendim çıkayım*” dedi, bir bahane aradı ve sanatoryumdan çıktı. Sanatoryumdan, onu çıkarmağı düşünen, tasarlayan yoktu. Peki, Çapraz, neden pirenmişti? O akşam, laboratuvarla ameliyat odasının arasında, küçük sofacıkta [*küçük holde*] kolum için kalسيوم enjeksiyonunu hazırlayan zayıf, uzun boylu hemşire, “*Haberiniz var mı? Çapraz çıkmış.*” dedi.

Hemşire yarı acımış, yarı kızmış gibi yüzünü buruşturmuştu: “*Ne olacak, sokakta, otomobil içinde yatmaya alışmış! Burada durabilir mi? Rahat batmış olacak!*”

Eğer, bu mevzu benim gibi dümdüz yazı yazan bir muharririn [*yazarın*] değil de, kılı kırk yaran, tahliller yapan ve muhayyilesi geniş üstatlar eline düşmüş olsaydı, acaba uzun bir roman olabilir miydi?

Onu da zannetmiyorum. Okuyucular derin, heyecanlı aşk hikâyeleri; tüyler ürpertici maceralar bekliyorlar. Müşterisi çıkmayacak bir meta için, hangi üstat kendisini yorar?

Romanının yazılmamaya mahkûm olduğunu Çapraz’a nasıl anlatayım?

Bir Keçiye Bir Adam

Artık ne “hanım” ne “bey” ne “paşa” ne de “efendi”, “ağa” var. Fakat bazı isimler var ki, bu tarihe karışan “unvanlar”, “rütbeler”, “lakaplar” onların adlarına sımsıkı yapışır, âdeta nefsi kelimeden oluvermiştir. Bunları nasıl ayıklayacağız?

Eskiden faraza [*örneğin*] bir Emine Hanım’a, bir Mustafa Efendi’ye, bir Halil Ağa’ya, “Emnanım”, “Mustafendi”, “Halila” deyiverirdik. Bayan Emine, Bay Mustafa, Bay Halil, o bizim eski Emnanımları, Mustafendileri, Halilaları bir türlü teşahhus ettiremiyor [*kaybolamıyor*].

Eskiyen insanlara *Voronof aşısı* bile nasıl kâr etmiyorsa, adları, sanları da değiştirmek kolay olmuyor. Bizden sonraki nesilleri düşünüyorum. Onların adlarında, sanlarında böyle yadırgayışlar olmayacak. *Baya*, *bayana* öyle alışacaklar ki bir zaman gelecek, bazı adlarda da *bay*, *bayan* nefsi kelimeden oluverecek.

Ömer Ağa da bunlardan biri, Kendisine bir iki seslenecek oldum, üzerine alınmadı, belki de başkasını çağırıyorum sandı. Kulağın altmış küsur yıllık alışkanlığı var.

Ona, soyadını sordum.

– Vallahi bilmiyorum! Dedi.

– Senin soyadın yok mu?

– Nasıl olmaz! Var elbette.

– Soyadı verilen yere, bizim çocuk gitmişti. Söylemiş bir isim, yazmışlar. Bana da söyleyeydi ama unuttum.

– İnsan ismini unuttur mu?

– Ne lâzım bana Allah aşkına! Ben kendi kendimi çağırarak değilim ya! Bana lüzumu olanlar, beni çağırırlar!

Buna, akan sular durur!

Bay daha kulaklarını, soyadına da hafızasını alıştırma-mış; peki, ben de ona, sipsivri *Ömer* mi diyeyim?

Onu, asalete pek meraklı görmediğim için, bir ikinci soyadı hediye etmeyi tasarladım ve adının sonuna kısaca bir *Ağ* ekleyiverdim, böylece *Bay Ömer*'in adı *Ömer Ağ* oldu.

Aramız teklifsiz olduğu için, *baysız*, kısaca, "*Ömer Ağ!*" diye çağırdım.

Allah sizi inandırсын, yeni adını hiç yadırgamadı!

"Soyadı bu kadar mühim olan *Ömer Ağ* kimdir?" diye sorabilirsiniz ve sormakta da yerden göğe kadar hakkınız var.

Yakacık Sanatoryumu baş bahçıvanı *Ömer Ağ!* Yanında, topu temeli iki yanaşması vardır ama *Ömer Ağ*, bence, baş bahçıvandı.

Neden *baş bahçıvan*? İnsanların bir kısmı düzinedendir, *sıra adamıdır*lar; bir kısmı da *işbaşı* olurlar. Bu, bir yaradılış işidir; her meslekte, her yerde, işbaşı ile sıra adamı, mutlaka ve mutlaka kendilerini gösterir, asıl yerlerini bulurlar.

Bizim baş bahçıvanı siz de tanıyacak olursanız, beni pek haksız bulamazsınız.

On, on beş sene evvel boylu poslu, sağlam yapılı dinç bir adammış! Şimdi de sağlam, şimdi de dinç; fakat birbiri üstüne binen yıllar, onun kalın ve dayanıklı omuzlarını çökertmemiş; ama boyunu biraz kısaltmış! Ense, hâlâ yerinde!

Dipten kesilmiş beyaz sık saçlar, beyaz gür kaşlar, beyaz dolgun bıyıklar... Sert çizgilerle işlenmiş kırmızı toprak renginde bir yüz... Fakat bu, damar damar kan oturmuş, pıhtılaşmış bir yüz değil; yanaklarından ve ensesinden kan damlıyor!

Eğer bıyıklarının uçlarını kesmez de uzatıp kıvırsa, meşhur Alman Generali Makenzen!

Ömer Ağ'a, gülfidanlarını budarken bakacak olursanız, Alman generalini İstanbul'a gelmiş, bir köşk ve bir bahçe satın almış, harp meydanlarında tel örgülerini hatırlatan dikenli güllerle uğraşüyor sanırsınız. Ve yanındaki iki çalışma arkadaşına, yumuşaklığı içinde sertliği kaybolmayan ve sertliği içinde gene okşayan bir sesle emredışı vardır ki General Makenzen de acaba yaverlerine böyle mi emrediyordur diye düşündüğüm de olur.

Ömer Ağ mı General'e, yoksa General mi Ömer Ağ'a daha çok benziyor? Bunu, pek katiyetle kestiremeyeceğim. Fakat General Makenzen'in gazetelerde çıkan çeşit çeşit resimleri General'e, ne kadar benziyorsa, Ömer Ağ'ın da Makenzen'e o kadar benzediğini iddia edebilirim!

Ömer Ağ'ın konuşuşu; uğraştığı toprak, budadığı dallar, aşıladığı çiçekler kadar temizdir. O, yavaş konuşmak nedir bilmez! Ömründe gizli kapaklı şey bilmediği ve belki öyle bir şeyin yeryüzünde var olduğuna, olabileceğine akıl erdiremediği için yavaş ve gizli konuşmayı beceremez.

Her düşündüğünü açıkça söyleyerek yüksek sesle konuşurken onu dinlemenizi tavsiye ederim.

Çünkü birçok şairlerin, ediplerin özenip beceremedikleri en tabîî şiir diliyle konuşur.

Mart sonlarına doğru havalar birden iyileşivermişti, ağaçlar, teker teker yeşeriyorlardı. Ömer Ağ, bu taze yeşilliklerden gözlerini ayıramıyordu:

– Ağaçlar, erken uyandılar.

Bazı ağaçların, fidanların kurumuş görünen dal uçlarını kırıp bakıyor:

– Daha su yürümemiş... Canlanmak için daha vakit istiyor.

Göz alabildiğine uzanan taze yeşil kırları, çayırları, içini çekerek süzüyor:

– Yağmursuzluktan, bak çayırların rengi nasıl karardı, ekinler büyümediler, boy atamadılar. Tohumlar üstte kaldı, aşağıya inemedi!

Yıllardan beri boyalı gaz tenekeleri içinde büyütülmüş ortancaları, köşkün sol yanındaki yuvarlak meydancığının kenarlarına dikiyordu:

– İhlamurlar açtılar mı, burası hep gölge olur. Ortancalar, gölgeyi severler. Dar yerde sıkılıyorlardı. Şimdi geniş yerde, bol gübre içinde, kuduruyorlar artık!

Birkaç gün sonra, ortancaları sordum:

– Nasıl, epey fark ettiler mi?

Ömer Ağ, önce sağ, sonra sol omzunu ağır ağır kaldırdı, indirdi, gövdesini ağır ağır sola sağa bükte:

Daha daha... Yavaş yavaş... Şimdi başladılar gerinmeye.

O, tohumların; otların da birer canlı varlık olduklarına, bilerek inanmıştır. O da, tohumdan *döl* alan bir fen adamıdır ve onun laboratuvarı *fidelik*lerdir.

Kırk senelik ömrümde, artsız arasız, durmadan çalıştığımı düşünerek kendi kendime övündüğüm zamanlar olmuştu. Ömer Ağ'ı gördükten sonra, övünmüş olduğumdan utandım. Durmak, oturmak, dinlenmek, onun için değildir ve o, birdüziye [*durmaksızın*] çalışmadığından şikâyet ediyor.

Bir akşam, ortalık kararıyordu: Ömer Ağ, köşkle sanatoryum arasındaki gülfidanlarının diplerini gübreleyip sulamış, o artık o günlük içi rahat, odasına dönüyordu.

Bahçede, sanatoryum idare müdürü Bay Cemil'le dolaşıyorduk. Havada yağmur sıkıntısı vardı. Ömer Ağ'a sorduk:

– Nasıl, yağmur yağacak mıdır, dersin?

Ömer Ağ, gökyüzüne baktı; çatlaklarına toprak dolmuş, eldivenli boksör eli kadar irileşmiş ellerini havaya kaldırdı:

– Allah bilir... Ama yağmur lâzım... Yağmur ister.

Köşkün karşısındaki bahçenin kanepesine ilişmiştik;

Bay Cemil, “Ömer Ağ” dedi,

– Kaç yaşındasın?

Dinç ihtiyar, hepsi sağlam beyaz dişlerini gösteren bir kahkaha ile güldü:

– Eh, altmış üç, altmış dört varım!

– Peki, ne diye hâlâ çalışıyorsun? Artık evine çekilip rahatına baksana!

Bay Cemil, bana dönmüştü:

Kurbağalı'da, içinde evi ve ağılı olan büyük bir bahçesi, bostanı var, öyle iken, bu yaşa gelmiş, hâlâ el kapısında çalışıyor. Ama yalnız bu mu? Bunların hemen hepsi böyledir. Buradan evvel Erenköy Sanatoryumu'nun idaresine

bakıyordum. Orada da bir bahçıvan vardı. Otuz sene mi olmuş ne, evine köyüne gitmemiş. Hemşerileri zorlamışlar, haydi sılaya gitti; hani güç inanılır, köyünde bir gece kalmış, bir günden fazla duramamış, döndü, geldi... Gene böyle bir bahçıvan vardı, Ömer Ağ da bilir, yaşlandı, çöktü, nihayet tarlada çalışırken yığılıp ölüverdi...

Ömer Ağ, dizlerine hafifçe tutunarak kalkmıştı: “*Kader, nasip!*” der gibi sessizce içini çekti, odasına doğru yürüyordu. Aydos üzerinden doğan ay, bahçeyi bir peri masalı dekoruna çevirmişti. Ömer Ağ’ın gözleri kamaşmış gibiydi:

– Uyurken, hep ertesi gün yapacağım işler hatırıma gelir... Hani çok defa, yataktan kalkıp, böyle ay mehtabında, çiçekleri suladığım olmuştur.

Çocuklarının sıhhatinden, neşesinden bahseden bir baba gibi sesi titriyor, gözleri ışıldıyordu:

– Çiçekleri gece suladın mı, sabahleyin, hepsi öyle canlı kalkınırlar ki... Canlı, pırıl pırıl olurlar...

Ömer Ağ’ın bir gün, şöyle, oh deyip yan geldiğini görmedim.

O, çalışmayan, boş duran, aylak gezen insanlara karşı, kendi çalışkanlığını mazur göstermek ister gibi, boynunu bükerek, âdeta bir suçlu sıkılganlığı ile “*Çalışmadan duramam!*” der.

Hayatını sorarsanız, kısaca anlatır:

“*Hani eski bir Moskof muharebesi olmuştu. Sırbistan, Karadağ, Moskof, hepsi beraberdi. Sultan Hamit, yeni tahta oturmuştu. Tam sekiz yaşındaydım. Bizim memleket Bar. O zaman kaymakamlık mı, mutasarrıflık mı pekiyi hatırımda kalmamış. İşkodra’nın iskelesi sayılır. Tam deniz kenarı değil, biraz içeridedir. Karadağ, o zaman beylikti, daha kral olmamıştı. Muharebe*

başlayınca, şebirden biraz ötede küçük bir kale vardı, hep bütün memleket halkı, kaleye çekildik. Karadağ, verdi topu, verdi topu... İşkodra'dan asker istedik, göndermediler. İşkodra'da asker doluydu, bize göndermediler nedense... İşkodra'ya gidecek toplar Avlonya'ya çıkarılmıştı. Karadağ, işte o topları aldı. Bizim topumuzla bizi dövdü. Biz çoluk çocuk, kalede bir hamamın içine saklanmıştık. Sade top, tüfek kurşunundan değil, açlıktan da kırılmaya başlamıştık. Nihayet, kaledekiler, daha fazla dayanamayacaklarını akılları kesti, teslim olmaya karar verdiler. Karadağ, kaleyi teslim aldı. Kavga mayna [engel] oldu. Evlerimize döndük; ama Karadağ askeri, şebri plâçka [vurgun] etmiş. İki kardeşim açlıktan ölmüştü; biz, sade bir can götürdük. Karadağlı, sonra topladı memleketin büyüklerini, sordu:

– Asker mi olmak istersiniz, yoksa para verip askerlik etmemek mi istersiniz?

Bizimkiler de:

– Eğer silâh para etseydi, seni buraya komazdık.

Cevabını verirler. O zaman, Karadağlı, bizden askerlik vergisi almağı kabul etti. Nüfus başına, tam yetmiş iki kuruş vergi koydu. Senede ama... Her sene, yetmiş iki kuruş veriyorsun, Karadağ'a askerlik etmekten kurtuluyorsun!"

Ömer Ağ, bunları anlattıktan sonra başını sallar:

"İşte ben, bunları da gördüm. Muharebe, kaç senesinde olmuştu? Ben de sekiz yaşındaydım, yaşımı ona göre, sen hesapla artık... İstanbul'a geldim. Fikirtepe'deki eski büyük çiflikte çalıştım. Sonra, Bebek üstündeki Amerikan mektebinde de beş sene oturdum. Eh Allah'a bin şükür, şimdi Fikirtepe ile Kurbağalıdere arasında işte birkaç dönümlük bir yerim var. Ekiyorum, biçiyorum. Bir oğlum, bir marangoz yanında kalfalık ediyor. Öbürü de Gazhane'de çalışıyor. Bana, 'Baba, artık el kapısında çalışma, gel evinde otur, rahat et.' diyorlar. Hakları da var ama çalışmak

boşuma gidiyor. Eh, beni de burada hoş tutuyorlar. Eğer işime gelmezse, sağ olun var olun derim, çıkar, evime, kendi işimin başına gidiveririm.”

Bana, bunları anlattığı gün, kulağıma eğilerek fısıldamıştı;

“İhtiyarlıkta el eline bakmak güçtür. Her insanın, bir kendi tezgâhı olmalı. Sen, tezgâhını kur bir kere! Sonra, istediğin yerde, keyfin için çalış... Hastalık, sağlık hepimiz için. İhtiyar hâlinde gidecek yerin olsun... Sığınacak yeri olanlarla olmayanlara aynı muamele edilmiyor!”

O gün, Ömer Ağ’ı dinlerken içim yanmıştı. Evet, gençliğimde, ben ne hocalarımdan ne de yakınlarımdan bu kadar doğru bir söz duymamıştım.

Bu doğru sözleri kırkından sonra dinleyişim, acı! Fakat kırkından evvel de kulak asacak mıydım dersiniz?

Karadağ Krallığı tarihe karıştıktan sonra yetmiş iki kuruş vergiyi kime verdiğini anlamak isterdim.

– Memleketten İstanbul’a geleceğimiz zaman, Karadağ, askerlik vergisini toptan istedi. Yetmiş iki kuruştan ne tutar ki... Ben bir keçi verdim, vergimi toptan ödedim.

– Bir keçi mi?

– Evet... Tastamam bir keçi... Ne eksik, ne fazla... Bir tek keçi...

Bir keçiye, bir adam! *Şahsî bedel, nakdî bedel* gördüm, duydum, fakat keçi ile adam değiş tokuş edildiğini ilk defa işitiyordum. Sivri kayalara, dağlara, taşlara tırmanan keçilerin, Karadağ’da, insandan daha çok kıymeti, itibarları varmış!

Birçok insanlara değişmeyeceğim Ömer Ağ, bir keçiye değişilir mi?

Bu satırları, son asrın tarihini yazacak müverrihlere {*tarihçilere*} ithaf ediyorum: Karadağ Krallığının çökmesindeki esbap ve avamili {*sebepleri*} araştıracakları zaman bu noktayı göz önünde tutsunlar!

Kahvecinin Derdi

Yakacık'ta otobüsten inince, çınarlı meydancığın sağındaki dar yokuştan çıkıp yürüyünüz. O yol sizi, ağaçlıklı bir çeşme başına, Yakacık'ın meşhur Ayazma'sına götürür.

Burası, Aydos'un en yakın eteği, en yüksek ve en hâkim tepesidir. Suyunun şifaî hassaları {*özellikleri*} olduğu iddia edilen çeşmenin, kimin hayratı olduğu malûm değildir; üzerindeki taşın kitabesi, hiç mi yokmuş, sonradan mı kaldırılmış, o da meçhuldür.

*Hadikatü'l-Cevamî*¹¹ ile *Mirat-i İstanbul*¹² yanımda olmadığı için, Ayazma hakkında, size tarihî malûmat veremeyeceğim.

Bu çeşmeyi, çocukluğumda da görmüştüm. Askerliğimde, uzun zaman suyunu içtim. Sonbaharımızda da görmek nasipte varmış.

Yirmi küsur yıldan beri bu çeşmenin hâlâ akmakta oluşuna sevinmekle beraber, bir hayli şaşmaktan da ken-

¹¹ Hafız Hüseyin Ayvansarâyî Efendi tarafından 1768 yılında tamamlanmış bir kitaptır.

¹² Mehmet Raif'in bir kitabıdır. Her iki eserin metinde vurgulanmak istenen ortak özelliği, ana konularının yanı sıra şehir hayatı, mekânlar, sosyal ve coğrafi çevreler hakkında bilgi verici kaynaklar olmalarıdır.

dimi alamadım. Çünkü Kartal'dan Yakacık'a yaklaşıırken yol üstündeki hayrat çeşmeden birinin kurumuş olduğunu görürsünüz ve köye girdiğiniz zaman, kitabeleri sökülmiş, yalakları kırılmış, muslukları koparılmış hayrat çeşmeler enkazı, rastlayacağımız tabii manzaralar arasındadır.

Ayazma çeşmesinin üstü, Dolaybağı'na kıvrılan yoldur. Çeşmeye, çimento sıvalı üçayak merdivenle inilir; merdivenin sağ üst duvarı kenarına demir korkuluk yapılmıştır.

Yalak, ikide bir tıkanıp taşıdığı için, korkuluk küçük ölçüde banyo tehlikelerinin önünü alır.

Ayağına inmek için merdiven yapılan ve duvar çekilen bu suyun aktığı yeri, neden çirkin ve pis bırakmışlar?

Bunu, cömert insanlara karşı gösterilen laubaliliğe, teklifsizliğe benzetiyorum. Ayazma'nın eski hâli, vaziyeti, neymiş? Fazla tafsilât [*açıklama*], *Hadikatü'l-Cevami'* de ve *Mîrat-i İstanbul* da da yoktur.

Kartal'a, Pendik'e, Adalara ve Marmara'ya bir kartal bakışıyla bakan bu tepeye, vaktiyle bir hayır sahibi çıkmış on on beş servi dikmiş! Güzel Sanatlar Akademisi bahçesine dikilen servi fidanlarına da bakarsanız, artık servinin, ağaçların bir nevi estetik sembolü sayıldığını kabul edersiniz. Ayazma'ya servileri diken zat da, yirminci asır estetiğinin havarilerinden olacak!

İhtimal göz alışkanlığı, ben, servi görünce mezarlık hatırlarım. Fakat Ayazma bir eğlence yeridir ve servilerin bulunduğu kenar da, bu tepeciğin en değerli mevkiidir. Selvilerin tarafındaki kahvenin kirası; arkaya düşen, çeşmenin sırasındaki kahvenin kirasından bir, bir buçuk misli fazladır.

Ayazma'nın serviler tarafındaki kahvesinin yıllık kirası da, köyün en başta gelen ve münakaşası bitmeyen, modası

geçmeyen meselelerinden biridir. Arka taraftaki kahvenin de pencere kepenkleri kapalı fakat kapısı açıktır. Müşteri gelmese bile, kır kahvecisi Mustafa'yı ahabları gelir ararlar. Malûm ya, gönül ahab ister kahve bahane!

Mustafa, tam manası ile *ehl-i dil* [*gönül adamı*], *can* adamdır. Kapakları inik gözlerinin yorgun bakışlarına aldanmayınız; onun görüşleri içten ve derindir. Pos bıyıkları, dudaklarının müstehzi [*alaycı*] gülüşlerini saklar; o tam manası ile bıyık atından güler.

Yaz başlangıcı... Ayazma'nın da mevsimi yaklaşıyor.

"Yaza hazırlık var mı?" diye sordum.

Yeni yeşeren çınarlara, ıhlamlara baktı, gülümsedi. Bundan daha mükemmel cevap olur mu? Ağaçlar, yeşil semsiyelerini açıyorlar. Kır kahvecisi de masalarını, sandalyelerini çıkarıp dizecek. Taze suyun şırıltısı da kulağı serin serin okşuyor...

Kendimi, serçeye benzetiyorum; güneşi gördüm mü büsbütün gevezeleniyorum:

– Eh, yaz geliyor; artık işler başlar.

Can Mustafa, gözlerinin yorgun kapakları arasından baktı; güldü mü, yoksa acıyarak dudak mı büktü? Pos bıyıklarının altından bunu göremedim; fakat sessizce iç çekişinden anladım ki o da dertli!

Kır kahvecisi, sigarasını yakmıştı:

– Allah eksik etmesin, yazın, iş olur, ama işlerle birlikte dert de başlar.

Açık hava, temiz su... Göz alabildiğine engin çayırılar, bağlar, bostanlar, ağaçlıklar... Göz alabildiğine deniz.

Akarsu, deniz, kaygı tutturmaz derler. Dağ havası dağ rüzgârları da gam, kasavet dağıtır. Fakat dağ başından du-

man eksik olmaz! Kır kahvecisinin de dumanı başından çıkıyor galiba!

Ben, oraya dinlenmeye gelmiştim; şehrin gürültülerinden ve ışıklarından uzaktım. Nasibi dert olan, nerede olsa, nereye gitse, dert kovalıyor.

– Peki, senin derdin ne?

Kır kahvecisi eliyle bıyıklarını sıvazladı, yorgun yorgun güldü:

– Dağda bağı olanın yüreğinde dağı olmaz mı? Kaç senedir şu kahveyi işletiyorum. Az çok, neyse, şunun şurasında sebepleniyoruz. Fakat dırıltısı, gaillesi [*tasası*] de olmasa, gönül rahatlığıyla ekmeğimizi kazanıp yesek daha iyi değil mi? Rahat yok bu dünyada...

Sesi, içi kadar dertli değildi:

– Hâlimden şikâyet ediyorum, sanmayın... Yaş altmıştı geçmiş, artık şikâyet etsek de, etmesek de, nafile... Günlerim sayılı... Yalnız, diyeceğim şu ki, geri kalan üç buçuk günlük ömrünü insan dırıltısız, gürültüsüz geçirmek istiyor... Doğma büyüme bu köylüyüm. Herkes, kendininkinin hayrını görsün, ufak bir bağı var. Üç beş getirdiği kadar, beni oyalıyor da... Bunların hepsini bırak, bu köye hele buraya alıştım bir kere, kolay bırakamam ki... Yaz gelince, biraz yüzümüz güler...

Onun yüzü gülmüyordu:

– Havalar ısınınca müşteriler sökün ederler [*birbiri arından görünürler*]. Her türlü insan gelir buraya... Ama her çeşit insan... Burası, görüyorsunuz kır kahvesi... Kahve, lokum, çay, bir de gazoz... Vakit olur, kahveden başka bir şey bulunmaz... Buraya gelenlere kahve ile beraber, sürahi ile bardakla su veririz. Âlâ, değil mi? Bunun bir derdi, sıkın-

tısı olur mu? Fakat buraya gelenlerin çoğu, beraberlerinde yemekler ve içkiler de getirirler. İşte, o zaman işin şekli değişir. Yiyecek getirsinler, yesinler, afiyet olsun, Gelgelelim, ceplerinden yahut çantalarından rakı, şarap gibi içki çıkaracak olurlarsa, ben ne yaparım?

Kır kahvecisinin telâşını yersiz bulmuştum:

– Getirsinler, sana ne?

– Bana, ne mi? Kahve müşterileri oturup, beraberlerinde getirdikleri içkileri içerken, İnhisar İdaresi'nin [*Tekel'in*] bir müfettişi geliverirse, derhâl zabıt tutar, bize ceza yazar.

– Neden? İçkiler kaçaksa?

– Hayır! Kaçak değil, İnhisar'ın malı da olsa ceza yazılır. Bir yerde içki içilebilmesi için İnhisar İdaresi'nden ruhsatiye alacaksınız...

– Çok bir para mı?

– Hayır, çok bir para değildir.

– Mademki usul böyle imiş, ruhsatiye al, sıkıntıdan kurtul!

– Bununla da iş bitmez. O zaman da Maliye memurları, içkili kahve, gazino addederek ona göre kazanç vergisi ister.

Hiç cevap vermedim; kır kahvecisi yorgun bir bakışla gülüyordu:

– İçki içmek yasak değil... İçilen içkiler de kaçak değil... Kahvemde ne kapalı şişe, ne de açık olarak bir katre içki yok... İçki kadehi, meze tabağı, meze çatalı gibi şüpheli alet, edevat da yok... Kahveme gelenlerin üstlerini başlarını, sepetlerini, çantalarını kontrol edemem ya! İçkiyi onlar içiyorlar, neden cezayı ben vereyim? Su verdiğim mi kabahat?

- Burada içki satacak olsan?
- O zaman da kahve müşterilerini kaçırırım.
- Kahveciliği bırak.
- Dedim ya, alışkanlık var.

Bir müddet sustuk, sonra başka şeylerden konuşmaya başlamıştık. Kır kahvecisi, birdenbire cebinden bir kâğıt çıkardı:

- İnhisar’dan ruhsatiyeyi aldım.

Bir şey söylemeden yüzüne bakıyordum. O, devam etti:

- Vergi takdir ettiler, ona itiraz ettim.

“Bu yaza tamamı ile hazırlanmışsın! Ne diye şikâyet ediyorsun?” diye artık sormadım; o, teselliyi şikâyetinde bulmuş olacaktı. Teselliye bel bağlayan insanları kendi hâllerine bırakmalı!

Kür Saatleri

Kür Saatleri nedir? Ahmed Hâşim rahmetlinin *Göl Saatleri*'ni de hatırlatıyor, değil mi? Fakat bu, büsbütün başka bir şey!

Kür kelimesi dilimize nereden geldi? Yakın bir mazide, ya gazete havadisi olarak yahut kulaktan duyarak: “*Filân... falan... yere küre gitmiş! Falan... filân... yerden kür tedavisinden dönmüş!*”

Avrupa'yı komşu kapısı yapabilen bahtı açık dostlarımız, bunu o kadar ehemmiyetsiz ve basit bir şeyden bahsediyorlarmış gibi söylerlerdi ki etraflı anlamak şöyle dursun, kısacık sormaya bile utanırdık.

Avrupa kürü, yavaş yavaş memleketimizde filizlerini vermeye başladı: “*Açık hava kürü yapıyorum.*” “*Üzüm kürü yapıyorum*” diyenleri hiç şaşmadan dinleyebiliyorduk.

İstanbul'un bazı semtlerinde sanatoryumlar açılınca, kür kelimesi aldı yürüdü. Sanatoryumlarda bu kelimenin mevkii ve manası çok büyüktür ve kür saatleri, bir sanatoryumda, her günün, tedaviye, gıdaya, uykuya, gezmeye ve istirahatate taksim olunmuş [*bölünmüş*] saatlerinden mühim [*önemli*] bir kısmıdır. Kür saatlerinde vücut, tam manasıyla

dinlenir ve ciğerler, bol temiz hava ile yıkanır, temizlenir, tazelenir.

Kür zamanı gelince, hemşireler, kür şezlonglarını hazırlar ve hastaları iyice sarar sarmalar, yatırır. Kür saatlerinde konuşmak, gülmek ve gizli şekilde bile patırtı etmek yasaktır.

Hem bu, öyle bir yasaktır ki yalnız sanatoryumun disiplini değil, hastaların terbiyeleri ve insanî duyguları da bu yasağı saymayı emreder.

Sabah ve akşam kür saatleri, ikişer saattir. İki saat sessiz ve hareketsiz yatmak, yatabilmek kolay bir iş değildir. Sanatoryuma yeni gelen hastalar, buna alışamazlar, hattâ alışamayacaklarını sanırlar. Fakat her gün, saati saatine, dakikası dakikasına tatbik edilen [*uygulanan*] rejim, vücudun maddî manevî bütün itiyat serkeşliklerini [*alışkanlık sarboşluklarını*] yener; kür saatleri bir sıkıntı olmaktan çıkar, onun istirahat zevki tadılmaya başlar.

Hiç konuşulmayan, gülünmeyen, gülüşülmeyen ve kıpırdanılmayan saatlerde yazılacak ne olabilir, diyeceksiniz.

Sabah ve akşam kürlerine çıkılacağı zaman, kür balkonları hareket hâlinde. Şezlonglar ileri geri çekilir, balkonların perdeleri düzeltilir ve yatmağa hazırlananlar, kazanındaki istimi [*bubarı*] tüketip de öyle kızağa giren vapurlar gibi, iki saatlik konuşma, gülüşme ve kıpırdanma tasarruflarını birden harcamak ister gibi konuşur, gülüşür, şakalaşır ve kımıldanır ve kıpırdanırlar.

Bu kaynaşmalar, konuşmalar, gene havaya bağlıdır.

Güneş açmış, rüzgâr da sert esmiyor.

— Havalar iyi gidiyor maşallah!

— Evet, maşallahı var.

– Böyle giderse, bir ay sonra evlerimizdeyiz.

– İnşallah!

Sanırsınız ki burada, uzun zaman kalmak, bakılmak için yatmıyorlar. Bir kervansaraydalar, başka başka yerlerden gelmiş yolcular, yolların açılmasını ve yerli yerine, köylü köyüne gitmesini bekliyorlar.

Yahut karantinaya alınmış bir köy... Etrafta biraz dolaşabiliyorlar ve akşamları bir yerde toplanıyorlar; karantina müddeti bitince, herkes yerlerine dönecek...

Bunların arasında, serbest kalınca evlerinin semtine uğramayacaklar yok mu, dersiniz? Evlerindeki dertlerden dertlenip buraya gelenler de yok mu dersiniz? Hepsi de evlerinin yollarını özlemişler. Bu özlenen yol, sağlık ve hürriyet yoludur.

Sağlık da hürriyet de elden geçirildikten sonra kıymeti biliniyor.

Onların içini açan, ferahlatan güneş, ciğerlere muzırdır {zararlıdır}:

– Bu güneş, can verir be... Gelgelelim, yasak işte... Güneşe çıkma... Güneşte durma... Sağlam adamı hasta edecekler be!

Tüberküloz, insanların ciğerleriyle birlikte, ahlâklarına da tesir ediyor. Hastalar, fazla alıngan, titiz ve hattâ hırsız, geçimsiz oluyorlar.

Sağ yandaki kadınlar tarafından da ince sesler, gülüşmeler duyuluyor:

– Burnum kaşınıyor, kür saatinde kaşınsaydı, ne yapardım?

– Çaresiz elini çıkarır, kaşırdın.

- Burnun kaşınıyorsa, para gelecek, demek!
 - Elin kaşınırsa para gelir.
 - Öyleyse dayak yiyeceksin!
 - Sırtım da kaşınmıyor.
 - Peki, nedir öyleyse?
 - Bir şey koklayacağım.
 - Yalan!
 - Yalan değil. Her kaşınan yerin bir manası vardır.
 - Peki, dudakların kaşınırsa?
 - Öpüreceksin!
 - Yanakların?
 - Biri, seni öpecek!
 - Gözlerin?
 - Doya doya göreceksin!
 - Kulağın?
 - Bir şey, bir haber duyacaksın?
 - Ayağın?
 - Yola gideceksin!
 - Çenen?
 - Konuşacaksın.
- Küçük bir kahkahadan sonra, Ermeni şivesiyle:
- Senin burnun kaşınor, konuşoorsun!
- Alay eden taklit bir şiveyle:
- Sus ol altık... Galiba, senin sırtın kaşınıyor!

Atış Mektebi'nden, Soğanlı yoluyla, biri beyaz, biri al, iki atı yedeklerine almış iki emirber neferi [*emre hazır asker*], şarkı söyleyerek Pendik'e doğru gidiyorlar.

İki Anadolu çocuğunun yanık sesi, geniş ovanın ortasında titreye titreye dağılıyor.

– Askerlere bak, nasıl, şarkı söyleyerek gidiyorlar!

– Elbette... Ciğerleri sağlam.

– Ne iyi, değil mi?

– Onlar da yorulmuyorlar mı?

– Hâlim olsa da, keşke, ben de yorulsam! Sağlam ol da, askerliğini yap! Bize, sıhhatine bak dediler, saatine bak anladık. Adam sende, aldırma dedik, işte bu hâle geldik. Şimdi uğraş ki iyileşeceğim diye... Allah, yüz çevirmesin bir kere...

– Yeter be... İnsanın içini karartma!

İleri karşı arsada, çocuklar, güneşin altında, saatlerden beri top oynuyorlar.

– Bunlar yorulmuyorlar mı?

– Yorulurlar mı hiç... Kanları kaynıyor!

Kısa bir öksürükten sonra, ince, kırık bir ses:

– Hava, ne güzel!

Bir iç çekiş... Az kalınca bir kadın sesi:

– Ben, güzel havayı sevmiyorum!

– Sahi mi söylüyorsun?

– Sahi söylüyorum.

– Neden? Hiç mi sevmezsin?

– Güzel havaya bayılırım. Fakat buraya geldiğimden beri güzel havayı sevmiyorum. Hava, güzel olunca, canım eğlenmek, çıkmak gezmek istiyor. Burada yatmaya mecbur olunca, içim yanıyor, öfke basıyor. Hava, fena olursa, o vakit içim rahat, yatıp uyuyorum...

Bunları söyler söylemez pesten bir şarkıya başladı.

İnce, kırık ses:

– Seni yalancı bak şarkı söylüyorsun. Ne iyi neşen var!

– Hayır, canım sıkılıyor. Benim, canım çok sıkıldığı zaman şarkı söylerim!

Bu genç kadının, akciğer vereminden değil, can sıkıntısından, hemen birkaç günün içinde ölüvermesi şaşılacak şey! Çünkü kür saatleri hariç, onun konuşma aralarında ve yemeklerde bile şarkı söylemediği zamana rastlamadım!

İddialı konuşmalar da var:

– Zor oyunu değil, zar oyunu derler ya, aldırma.

– Zar, bilekten çıkar.

– Ben, Ankara’da şampiyonluğumu ilân etmişim... Kızdırmakta... Git sor.

– Seni, onu, bunu bilmem. Benim bir arkadaşım vardır, şampiyonları sinek diye yutar. Cıvalı değil, adi zarı bükker. Bakmaz zarın yüzüne, alır eline bükker atar, bir parça da ben tutarım ama onda bir.

– Ben, tavlayı kapar da oynarım!

Konuşma aralarında, zekâ ışıkları (!) vakit vakit göz kamaştırıyor:

– Bende Almanca mecmualar var. Size vereyim. İçlerinde güzel hikâyeler var. Ben daha okumadım. Siz, resimlerine bakın, ben sonra okurum!

Bu tarafların havasından, suyundan mı nedir? Bir gün, trende de iki bayan konuşurlarken kulak misafiri olmuştum:

– Bahçemizin ayvası çok güzeldir... Ama mahalledeki çocuklar rahat bırakmıyorlar ki... Daha çiçekken koparıyorlar. Çiçeklerini koparıp yiyorlar...

Daha okunmadan, güzelliğine hükmolunan hikâyeyle, daha çiçekleri koparılan ayvaların güzelliğine ne buyruluyor?

Çayırılar yeşereli, sürüler ovaya yayılmağa başladılar. Kuzular, süt kuzuları meliyorlar...

Fakat ne meleyiş! Çözük bir bobin gibi, bu meleyip bitmek, tükenmek bilmiyor!

Vaktiyle mektepte ezberlediğim meşhur kuzu manzumesini hatırlıyorum:

“Bilsem şu kuzu neden gam almış

Her nâlesi kalbe dâğzendir.

Sütsüz mü, ya refiksiz mi kalmış?”

Bu manzume, o zamanın edebiyatı âliyesinden [*yüksek edebiyatından*] addolunurdu [*sayılırdı*]; şimdi şimdi anlıyorum. Edebiyatı âliyede *hayat* ayrı, *sanat* ayrı şeyler. Edebiyat kitaplarına geçen, mekteplerde ezberletilen bu manzumenin sanat eseri olmadığı iddia edilebilir mi? Zaten sanat eserlerinin hayatla, hakikatle bağları olacağı da mutlak bir iddia değildir.

Süt kuzusu, neden *gam* alsın? Kuzunun gamla, kasa- vetle bir alâkası yok... Ağlamıyor ki *nâle* [inilti] olsun da kalbe *dağ* [acı] vursun! Kuzucuk, sadece meliyor!

Meleyişi, sütsüz ve refiksiz [*arkadaşsız*] kalışından da değil...

İşte şu geniş çayırda otlayan sürüdeki kuzular... Yanlarında anaları ve arkadaşları var... Taze, yemyeşil çayırların, çimenlerin üstünde oynuyor, sığıyor ve keyfinden meliyor...

Hissiyat-ı rakika [*yufka yüreklilik*] ve nazikeden [*nezaketten*] mahrum olarak yaradılış da çok kötü. Şairlere ilham veren, hattâ süt kuzularının kederlendiğini bile düşündürten bu melemelerin uzayıışı, -utanarak söyleyeceğim!- bana bıkkınlık veriyor...

Biteviye [*tekdüze*] sürüp giden iniltilere, seslere; kadınlar “iç ıgltısı” derler. Bu, çözükle bobin gibi uzanan ve bitip tükenmek bilmeyen melemeler de böyle...

Bazen, komşu odalardaki, balkonlardaki sesler değişiyor. Meselâ, akordu bozuk bir ıslıktan; kesik, kopuk opera parçalarından bir Yahudi gencinin komşu geldiğini anlıyorum.

Birkaç gün sonra borsa, piyasa haberleri duyulunca, Musevî vatandaşın ikileştiğini anlamak için büyük zekâyâ lüzum yoktur.

Hele, yeni Alman başhemşirenin geldiği gün, akşam küründe komşularımın konuştuklarını da yazarsam, pek isabetsizce hüküm vermemiş olduğumu tasdik edersiniz [*onaylarsınız*]:

– Burası poliglot odası...

– Burada, Almanca... Fransızca... İtalyanca...

Tabî Türkçe ve Yahudice ana dilleri buna dâhil değil! Siz Yahudi komşunun dil alışkanlığına bakın. Kür saatlerinde, radyoskopi günlerinde sıhhatinden bahsettiği zaman bir hep, “Sağ olsaydım!” der... O, “Sağlam olsaydım!” diyecek, diyecek ama: “Sağlam olsaydım!” zor geliyor. Çünkü: “Çürük para, sağ para!”ya dili alışmış!

Kür balkonlarının en heyecanlı zamanları, *tartı günleri*-dir. Hastalar, haftadan haftaya tartılırlar. *Kilo almak, kilo almamak, kilo vermek*, günün ve hattâ bazen haftanın en mühim münakaşa mevzuu, daha, doğrusu hayatî meseledir.

– Altmış beş kilo alsam tamam... Ben, zaten altmış beş kilodan fazlayı geçmem. Hiç geçmemişimdir. Altmış bir... Altmış beş oldu mu tamam!

– Bırak... İki kilo alacağımı umuyordum, yarım kilo almışım.

– Yarım, bütün, almışsın ya; daha ne şikâyet ediyorsun? Ben, bir kilo vermişim.

– Haydi, bakalım yavaş yavaş yetmişi buluyorsun.

– Tahtaya vur... Tahtaya vur...

Ve hakikaten nazar değmemesi için, tahtaya vurulan parmakların tıkırtıları duyulur. *Nazara* inanmak, *kem göz*-den sakınmak! Bu, neden, neye, kime ve kimlere karşı?

Acaba, nazar değdiği için mi hastalanmışlardır? Hastaların, birbirlerine mi nazarları değecektir?

İstanbul'daki sanatoryumların hemen hepsini gezmiş görmüş, sayılırım. Genç, yaşlı kadın, erkek bütün hastaların üzerlerinde *mavi boncuk* gördüm. Pijamaların yan ceplerine, ceket yakalarının kenar altlarına iğne ile tutturulmuş, iştirilmiş, büyüklü, küçüklü mavi boncuklar, hattâ gözü temsil eden nazar tılsımları...

Bunlar, görünenleri... Belki, muska, haşarat kabuğu ve daha benim bilmediğim, rastlamadığım ne çeşit boncuklar, nazarlıklar da vardır.

Bunları ayıplıyorum, sanmayın... Sanatoryumlarda, bu hemen hemen bir moda gibidir. Sinema yıldızlarının acayip fetişlerini ayıplamak kimsenin hatırandan, hayalinden

geçmiyor. Ancak hastalık müddetince devam edecek olan masum bir zaafı hoş görmek medenî ve insanî bir harekettir zannederim.

Kilo almamak, çoklarını sinirlendirir. Bu, bir babanın şikâyetidir:

– Kilo almamışım... Bütün hafta yattım, yedim, yattım, yedim... Bu gece, rüyamda altmış sekiz buçuk kilo olmuşum, diye gördüm. Hiç kilo almamışım. Artık yatmayacağım da, yemek de yemeyeceğim.

Fakat bu şikâyet ve bu isyana hemen inanıvermeyiniz. Kürden kalkarken, onun sesini duyarsınız:

– Yemek yesek... Yemek vakti daha gelmedi mi? Çocuklar, hangimizin saati daha doğru!

Kilo bahsinde, *“Boşuna kiloyma ne yapayım? Ben, hakikî kilo isterim; etli, canlı, sıhhat kilosu!”* diyen ağır başlılar olduğu gibi, *“Oh! Bu hafta gene bir kilo almışım. Artık bana kilonun lüzumu yok!”* deyip burun kıvrıyanlar da vardır.

Kür saatleri, ümit ve teselli saatleridir. Çünkü vücut dinlendikçe nabız ve ateş düşecek, hasta ciğerlerin temiz hava stoku ziyadeleşecektir. Bunu, kendi canlarında deneye deneye inanan hastalar, küre girerken ve çıkarken, stok sermayelerine güvenen tüccarlar gibi keyif duyarlar. Ve bunun için, şakalaşmaları, pek zoraki değildir, içtendir:

- İnsanı verem yapacaksınız, be!
- Dedik, dedik de bu hâle geldik.
- Neyin var senin? Bir şeyin yok maşallah!
- Ama mikrop adamsın... Çekil başımdan şimdi...
- Darılma, darılma... Kendi kendimizle alay ediyoruz, yahu!

Şen konuşmalar, hele şen kahkahalar, loş koridorların ağır ve sakın havasını değiştiriyor.

Hasta olan insan, her şeyden evvel, hastalığını unutmali. Bu şakalar, bu kahkahalar, pek dert hatırlatmıyor sanırım.

– Terlik, terlik üstüne binmiş... Sana, yol görünüyor.

– Yorduğun şeye bak... Ağzını hayra aç!

– Sen de, kötüye çekme... Tez vakitte, iyi olup çıkacaksın!

– Hah, şöyle söyle.

Arada bir, acı iç yanırları da duyuluyor.

Yakacık İlkokulu'nun çocukları, şarkı söylüyorlar. Bu genç, körpe sesler, sanatoryumun üstünden geçen rüzgâra sarılarak ovaya iniyor...

Bayanlar tarafından artık kahkahalar duymuyorum...

– Çocukluk, ne iyi!

– Çocukluk, elbette iyi...

– Hem, ne iyi...

Bu, içten bir yanış! Fakat:

– Bari çocuğumuz olsa!

Bunu, duyunca titriyorum!

– Bari çocuğumuz olsa!

Bu, daha candan bir yanış...

İlerideki şosenin kıyısından yeşil çayırlara sapan bir kalabalık var. Kür balkonunda, şezlongunu düzelten bir genç kız, mendilini sallıyor.

Arkadaşı soruyor:

– Tanıdıkların mı?

– Yooo!

– Peki, neye mendil sallıyorsun?

Hiç... Köylüler canım. Şaka olsun, diye...

Genç kızın sıçradığını, topuk tıkırtılarından anlıyorum.

– Bak, bak, onlar da bize mendil sallıyorlar...

İki taraflı el, kol işaretleri; mendil sallamalar, gülüşmeler... Kalabalık, Soğanlık’la Yakacık arasındaki sırtlara doğru yürüdü, gözden kayboldu.

İlk önce mendil sallayan genç kız, içini çekiyor:

– Bu köylüler, şimdi bize acırlar; *zavallılar* derler, değil mi?

Sabah ve akşam kürlerinde, tam kür zamanı gelince, bütün bu sesler, kahkahalar susuverir.

Sanatoryum bir boşluğun içine yuvarlanmış gibidir. Bu sessizliği, bazen, şehrin ölü sesleri dolaşır.

Uzaktan bir vapurun düdüğü, dalgalana dalgalana gelir. Bir motor homurtusu, bir lokomotif soluğu, bir ineğin uzun uzun böğürüşü, Çobanın oynak şarkılar öttüren kavalı, sıgırtmaç [*sığır çobanı*] çocuğunun şarkıları şoseden ağır ağır kartala inen kömür arabalarının gıcırtiları; otomobillerin, otobüslerin klâksonları [*kornaları*], köpek havlamaları...

Bu sesler, kür yapan hastalar için, hayat ve şehir gürültüsüdür. Kür saatlerinde, Sully Prudhomme’un “Siesta-Öğle Uykusu” şiirini pek çok hatırlardım.

“Ben, yazı, ensem ellerimde, sırtüstü yatarak geçireceğim!” diye başlar ve sonu da şöyle biter:

“Bin türlü nizamları, ihtirasları içinde kaynaşan, didişen insanları düşünerek; ne yapıyorlar? Diyeceğim.

Ve bunu düşünmek, uzak enginlerin uğultusu (ninnisi) gibi beni sallayacak!”

Çocukluğumda okuduğum şiirin manasını, ancak ihtiyarlığa yüz tutunca anlayabiliyorum.

Hâlbuki şiirden, gençlikte zevk alınır derler. Benim, geç anlayışım kafamın durgunluğundan mı, yoksa zevk almakla anlamak arasındaki ayrılık ve uzaklıktan mı?

Kür şezlonguna uzanıp saatlerce yatarken, ben, “Ne yapıyorlar?” diye insanları, eski hayat arkadaşlarımı hiç düşünmedim, diyemem. Beni düşündükleri kadar, ben de onları düşündüm!

Kür saatlerinde, hoş şeyler düşünmek de yasaktır. Doktor, bunu da istemez ama bu düşünce faslı, pek az sürdüyü, daha doğrusu hiç sürmediği için, ben yorulmadım. Eğer bu satırlar, doktorumun gözüne ilişirse, kür saatlerinde, kendisinden izinsiz bir harekette bulunduğum için, herhâlde bana gücenmeyeceğini zannediyorum.

Düğünsüz Köy

Soğanlık'la Yakacık arasındaki yoldan, genç şarkı sesleri geliyor!

Fakat bu sesler, sabahları öğleye doğru ve akşamları ikindiüstü duymağa alıştığım körpe, çocuk seslerine benzemiyor.

Acaba, Kartal'da, Maltepe'de kız orta mektebi var mı?

Bu bahar, güneşin yüzü pek gülmüyor ama gene bahar!

Mektepler, gezmeye çıkmış olacaklar!

Hayır; filiz yeşili, kan kırmızı, gök mavi giymiş üç genç kız, kol kola girmişler, şarkı söyleye söyleye Soğanlık'tan Yakacık'a doğru yürüyorlar.

Bunlara, genç kız, demek de günah! Üçü de daha o kadar çocuk ki... Fakat giyinişleri ve seslerinin âhenleri çocuk değil...

Neden bu açık, temiz havada, bu çocuklar, serpilemiyorlar? Günün modasına uyarak, başlarına, iki ucu çeneden bağlanıp iki ucu enseden sarkıtılan ipek mendiller örten; yüksek ökçeli iskarpinler giyen, köylüye hiç benzemeyen bu genç kızlar, köy kızlarıdır. Kansıız, çelimsiz oluşları, köyde, şehirli etiketiyle yaşadıkları için mi dersiniz?

Bu üç çocuğun arkası sıra; lacivert, neftî [*koyu yeşil*], koyu kahverengi mantolu; kara yeldirmeli [*örtülü*], genç, yaşlı, bir sürü kadın geliyor.

Bu kadınlar da, öndeki çocuklar kadar neşeli! Gülüyorlar, konuşuyorlar, şakalaşıyorlar.

Bahar sabahında, bu kadınlar, bu genç kızlar, bu çocuklar gülerек, şarkı söyleyerek, komşu köye niçin geliyorlar?

Yakacık'ın da, acaba birçok köyler gibi, pazarı, panayırı, sayılı, günlü günü var mı?

Yalnız suyuna ve havasına güvenerek, her yıl, kendiliklerinden gelen gedikli sayfiye tiryakilerini bekleyen Yakacık'ın, pazar, panayır gibi gürültülü dertleri yoktur.

Kendi kendime soruyorum:

– Peki, bahar sabahında, bu şen, mesut kabile, nereye gidiyor? Ayazma'nın daha zamanı gelmedi. Ayazma kahvesini tutan Kır Mustafa, bu vakit, bağında çalışır. *Koruda* kimseler bulunmaz. Kadınların, çocukların ellerinde, koltuklarında, testiler, sepetler, bohçalar kilimler, seccadeler olsa, daha yabancılar dadanmadan ayazmanın, korunun keyfini çıkaracaklar diyeceğim.

Bu düşüncemi kuvvetlendirecek bir şey göremeyince, en yakın ihtimale saplandım: Yakacık'ta düğün var.

Köyün ileri gelenlerinden bir zât, işi düştüğü için, hemen her gün gibi, sanatoryuma uğrar. Akşamüzeri, bahçede onu gördüm:

– Köyde düğün yok mu?

– Ne münasebet! Düğün filân yok... Birinden öyle bir şey mi duyunuz?

Ben anlattım; o, güldü;

– Evlerde oturmaktan canları sıkılır. Havayı biraz güzel görünce, köyden köye misafirliğe giderler.

Tekrar köye dönüyordu; yarı yola kadar beraber yürümek istedim. Onun yüzü artık gülmüyordu: *“Bizim köyde düşün olmaz.”* dedi.

– Neden? Evlenecek çağda kızlar, delikanlılar mı yok?

– Evlenecek çağda, evlenecek çağı geçmiş delikanlı mı istersin? Tümen tümen!..

– Peki, neden evlenmiyorlar?

Uzun boylu olan dostum, bana iyice işittirmek istiyormuş gibi eğilmişti:

– Köyün dertlerinden biri de budur.

– Erkekler mi kızları, yoksa kızlar mı delikanlıları beğenmiyor, istemiyorlar?

– İki taraf da...

– Anlamadım.

Dostum, *“Sakın, bunları gazeteyle filân yazmayın!”* diye başladı:

– Burası köylük yer... Fakat sapa köylerden değil. Hava tebdili için gelip ev, oda tutanlardan başka gezmeğe gelenler de pek çoktur... Yani, köyümüz, gözü açılmış bir köydür.

Dostumu dinlerken, içime bir ateş düşüverdi. Bu köy, modern hayatı, evlenmenin düşmanı telâkki edenlere hak mı verdirecek?

O, devam etti:

– Köye her yaz yeni kiracılar geliyor... Başka yerdeki kurulu düzen evini bırakıp da, birkaç ay için hava tebdiline

gelivermek kolay mı? Kaç türlü masraf! Yani diyeceğim, zengin harcı!

Keyfî tarifelerle işleyen otobüsleri, otomobilleri kahvelerindeki yerli-yabancı fiyatlarını bildiğim için, bu köye gelmenin *zengin harcı* olduğuna inananlar arasındayım.

Dostum, söylüyordu:

– Buraya gelenlerin ekserisi [*çoğunluğu*], az çok paralı insanlardır. İyi giyinirler, iyi yerler, iyi içerler. Genç kısmı görür de, heveslenmez mi? Ama, siz söyleyin şimdi, heveslenmez olurlar mı?

Bu kadar taraftar çıkarak söylenişine, hayır denilebilir mi?

– Evet, ben de olsam heveslenirim,

O, memnun başını sallıyordu.

– Ona ne şüphe... Elbette!

– Pardon ama neye hevesleniyorlar?

– Giyinmeye, kuşanmaya, gezmeye, tozmaya! Düşünün ki köye gezmeye gelenlerin de üstleri başları temizdir. Gezmeye gelirken yabanlıkları giyerler. Genç delikanlıların yanlarında genç kızlar vardır. Kardeşleri nişanlıları, ahbabları, akrabaları, her neleriyse... Genç evliler de ayrı. Delikanlılar, genç erkekler, kadınların hırkalarını, şemsiyelerini, çantalarını taşıyorlar... Kadına hürmet, itibar fazla... Köyümüzün kızları, bunları görüyorlar. Onlar da kendilerine böyle hürmet, itibar edilsin istiyorlar... İstiyorlar ama istemekle iş bitmez ki.

Dostum, sözlerinin bende uyandırabileceği küçük bir şüpheden korkmuş gibi yüzüme baktı:

– Bunu söylerken, köyümüzün delikanlıları kaba, saygısızdır demek istediğimi zannetmeyin... Hayır! Hâşâ! Ka-

tiyen köyümüzün gençleri, çok ince, zarif, asrî [modern] gençlerdir. Hangisiyle konuşursanız, sözlerimi tasdik edersiniz. Köyün faal [*aktif*] bir gençler birliği vardır. Hemen her fırsatta, temsiller verirler. Fakat gençlerin ekserisi, bağlarında, tarlalarında, bahçelerinde çalışmak mecburiyetindedirler. Meseleyi anlatabiliyor muyum?

– Pek iyi anlayamadım; sizi yoracağım ama...

– Estağfurullah... Katiyen. Anlatayım. Delikanlılar, alacakları kızın, kendileriyle beraber bağda, bahçede, tarlada da çalışmasını isterler. Geçinmek zor, bayım. Şık giyinmek, gezip tozmak, iyi, güzel! Gelgelelim, para ister. İşin ucu paraya dayanıyor, sizin anlayacağınız! Kızların da hakkı var. Hem köylü, hem şehirli olmak ellerinden gelmiyor. Köyde evlenmek isteyen delikanlılar, genç kızlar pek çok... Buna rağmen, köyümüzde, düğün yapılmıyor! Şeytanın ayağı kırılırsa, yılda bir, çok çok, yılda iki... Bundan ne çıkar?

Şehir ıstırabını çeken köylüye nasıl acımam? Köy, şehir olamıyor; fakat köy olarak da kalamıyor; çünkü şehirliler, her sene, sıtma mikrobi aşılar gibi, köyü zehirleyip gidiyorlar. Köylü kızların, delikanlıların hiç suçları yok! Bu, şehrin, köye suikastı, başka bir şey değil...

Ziyaret Günleri

Sanatoryumların ziyaret günleri, hastanelerin ziyaret günlerine benzemiyor.

“*Sanatoryum da bir hastane değil mi?*” diyenler bulunur. Hastane ile sanatoryum arasında tabirin tam ve yerinde manasıyla karlı dağlar vardır.

Hastanelerin hastalıklara göre ayrılmaya başlandığı bir asırda, *verem hastanesi* denilebilirdi ve nitekim *intaniye* [*mikropla bulaşan hastalıklar*] adını alan hastaneler de yok mu? Sanatoryumlara, *verem hastanesi* denmeyip *sanatoryum* demekle; şekil, vaziyeti, tedavi usullerinin ayrılığı gibi ismini dahi ayırmakla, çok isabet edilmiş olduğu muhakkaktır.

Sanatoryum, hastane değildir; bu, herkesçe anlaşılmalıdır. Sanatoryum, nasıl, bir hastane değilse; verem de, nezle kapmak, sancılanmak, filân veya falân hastalığa tutulmak gibi gelip geçici veya gelmesiyle götürmesi bir olan alelâde hastalıklardan değildir.

Hasta adı, soğuktur. Hastaneye karşı, bir korku, bir ür-küntü duyarız. Bu ihtimal, hastanelerimizin eski bakımsız, bîçâre hâllerinden kalma bir korku olacak, Hasta, hastalık, hastane kulağa pek hoş gelmiyor.

Eski duyduklarımızı bir parçacık hatırlayıverelim:

– Haberiniz var mı? Kardeşini götürmüş, hastaneye yatırmış.

– Anasını, hastaneye atıvermiş.

– Ayol, ablası, hastanedeymiş.

Bu sözlerin iç manaları, söylenişe göre anlaşılır, fakat hepsinde de; acıma, şaşma, ayıplama vardır.

Hastaneye karşı, bir emniyetsizlik de duyarız:

– Hastanelere de götürdük iyi olmadı.

– Hastane, hastanın canına can mı katar!

– İyi olacak hastanın, ayağına hekim gelir.

Bunlar, sadece laftır. Hastanelik olmadan, hastalarımızı hastaneye götürmeyiz. Hastanelik hasta da, ölüm hâline gelmiş hasta, demektir.

Ucu servete ve refaha dokunacağı için fazla itiraza cesaret edilemediğinden midir nedir, Avrupa hastanelerine gitmek, gönderilmek pek o kadar ayıplanmazdı. Hele istibdat devrinde, bu Avrupa tedavileri, tavlanmış kalantorların [*varlıklıkların*] ve yeni tüylenenlerin ipliklerini pazara çıkarmaya yarayan meheklerden [*sakatlıklardan*] olduğu için, halk, buna, daha çok dedikodu, eğlence cephesinden bakıyordu. Bu bakışta, *zengin hastalığı* gibi, bir inanmazlık vardı.

Hastanelerimiz, değişti, eski şekillerle kıyas kabul olunamayacak derecede değişti; fakat ne yazık ki halkın görüşü, düşüncüsü değişmedi ve hastanelere, hâlâ, yan gözle bakıyoruz.

Bahsi açılmışken söyleyeyim. Bunun zararını kim çekiyor? Hastaneler mi? Hayır!

Vücudumuzun herhangi bir yerinde, küçük bir arıza oluyor. Bunu, zamanında baktırmadığımız için bu arıza büyüyor ve artık tedavi imkânları da kalmıyor. Meselâ, küçük bir egzamayı ele alalım. Bunun evde tedavisi imkânı yoktur; fakat bu kadar küçük bir şey için de hastaneye gidilir mi? Birçoklarımıza göre gidilemez. Ve gidilemeyince de, bu küçücük egzama etrafına bulaşır, nihayet müzminleşir [*yerleşir*], kalır ve ömrün sonuna kadar da şikâyet ederiz.

Tahta konaklardan, teneke barakalara; tonoz [*tavan örtülü*] kâğırlardan kübik betonlara kadar, evlerimizde ancak hastalanabiliriz, lâkin iyi olamayız. Evlerimizin sıhhî, fennî şartlar gözetilerek yapıldıklarını ve yapılmakta olduklarını iddia edenler de acaba var mıdır? Böyle birini bulsam, -inanacağımın değil; ne de olsa, hoşuma gideceği için- lezzetle dinleyeceğim!

Şehir, plânla kurulmamıştır ki, evler, sıhhî fennî şartlara göre yapılabilirsin diyeceksiniz. Haklısınız! Ve böyle evlerin çatısından pencerelerine, helâsından mutfağına; sofrasından odasına kadar, her tarafı ona uygun olmaz mı?

Gıda maddelerinin yüzde altmış bozuk, karışık, kötü olduklarını, belediyenin yıllık istatistiklerinden anlıyoruz.

Yaşayış tarzlarımızın da sıhhî olduğunu pek kuvvetle iddia edemeyiz sanırım. İnsanların yaşayış tarzlarının oturdukları yerler ve yiyip içtikleri şeylerle sıkı alâkası vardır.

Sağlıkta, bunlar göze çarpmaz ve çarpmadığı için de fazla dert edinilemez. Lâkin insan hastalanıverirse!

Soruyorum: Eski ve yeni tarz evlerimiz ve yaşayış tarzlarımız, herhangi bir hastalığın tedavisi için her bakımdan elverişli midir?

Söyleyeceğim şey, acı mı, tatlı mı, bilmiyorum. Yalnız bildiğim şu ki; evde iyi bakılması biraz şüpheli görünen bir

hastalığı, hattâ bir arızası olup da hastaneye gidebilmek fırsat ve imkânını bulabildiği hâlde, hastaneye gitmek istemeyen bir insan, bence, medenî bir insan değildir.

Bir makine sakatlandığı zaman, tamir için nasıl fabrikaya, büyük tamirhanelere götürülüyorsa, vücut makinesi sakatlanınca, onu da tamirhaneye, yani hastaneye götürmek, doğru ve tabîî görülmelidir. Ayakta gezen, gezebilen her insan sağlam değildir. Bunu çok defa anlatamazsınız:

– Nesi var? Gezip tozuyor. Bir şeyciği yok, maşallah!

– Hastaneye yatacak kadar hasta değildi; evham basmış ona...

Cumhuriyet Mesul Müdürü M. Agâh da, ayakta geziyordu; zavallı arkadaşım, bir yattı bir daha kalkamadı. Agâh rahmetli bir iki kere, Heybeli Sanatoryumu'nda bir müddet yatmak zahmetine, nasılsa katlanabilmişti. Fakat bîçâre Kemal Ahmet, girmemek için ayak dirediği Cerrahpaşa hastanesine nihayet gitmişti. Başhekim Rüştü Çapçı, Kemal Ahmet'in yanındaki arkadaşına: "*Bunu niye getirdiniz? Bir iki gün daha sabredeydiniz de, cenazesini buradan kaldırıvereydik*" demişti. Ve Kemal Ahmet, on beş yirmi gün sonra dünyada bir an bile bulamadığı rahata kavuştu.

Bu eski ve acıklı hatıraları anışım, münevver [*aydın*] geçinenlerimizin de aynı telâkki [*anlayış*] ve kanaatte olduklarını anlatmaktadır.

Ben niçin sanatoryuma gittim, aylarca yattım? Ölüm hâlinde hasta değildim. Yaşım, müsaadenizle kırkı geçtiği için, verem denilen *illet-i müthişe* beni çalyaka götüremezdi. Öksüre, tıksıra, pekâlâ yaşardım.

Yaşardım ama başkalarının zararına! Çünkü arada bir, ölü mikrop saçıyordum. Benim vücudumda, nemalanama-

yan bu ölü mikroplar, taze ve biraz da müstait [*yatkın*] bün-yelerde öyle canlanırlar ki...

Benim, buna hakkım yoktu ve başkalarının zararına yaşamak hakkı, kimseye verilmemiştir.

Sanatoryumu ziyaret günlerinden bahsedecektim, neler söylüyorum, değil mi? Mevzudan uzaklaşmadığıma emin olabilirsiniz.

Sanatoryumun hastane olmadığını söyledim. Öyle ise nedir?

Size, sanatoryumların tarihini, bu adın nasıl çıktığını uzun uzun anlatmak kolaydır. Mamafih [*bununla birlikte*], bu ansiklopedik malûmatı [*bilgiyi*], siz de *Larousse*'ta bulabilirsiniz.

Fennî, ilmî tabirleri erbabına [*uzmanına*] bırakalım. Size, kendi kanaatimi arz edeyim: Sanatoryum, hastane değil, tamirhanedir.

Orada, hastaların yalnız ciğerleri değil, sinirleri, mizaçları, ahlâkları ve ruhları tedavi edilir.

Sanatoryumda, bir insan, birçok şeyler öğrenebilir. Hava zerrelerinin bir iksir gibi olduğunu, vücuda yayıldığını; mutlak bir istirahatın, vücudu nasıl tazeleştirdiğini, canlandırdığını, hemen hemen gözüyle görür.

Verem, artık bir *illet-i müthişe*, bir *derd-i deva nâ-pezir* [*çaresiz deri*] değildir. O, zamanında bakılmak şartıyla, belki diğer birçok hastalıklardan daha az korkunç, daha az tehlikelidir.

Ziyaret günleri, sanatoryumlar için, saatleri, hattâ dakikaları sayılarak beklenen günlerdir.

Tecrit edilmiş, yani normal yaşayanların arasından ay-

rılmış insanlar için, bu gün, insanlara kavuşmak, insanlar arasına karışmak demektir.

Hastalar, kendilerini arayacakları beklerler. Ümitli de, ümitsiz de olsa, beklerler. Beklemek de haklarıdır.

Çünkü onlar, *terk edilmiş* olduklarına, kendilerinden *kaçıldığına* inanırlar.

Odalarda, kür balkonlarında, yemek salonunda, koridorda fısıltılar başlar:

- Bu hafta, bana, teyzelerim gelecek.
- Ablam telefon etti; eniştemle beraber geleceklermiş.
- Bu hafta, kocamı, erken bırakmayacağım. Son trenle gitsin.

– Doktor, müsaade eder mi?

– Doktor, iyi adamdır, insan adamdır. Hastalarını kırmaz ki... Hem, ziyaret günleri, ufacak kusurlara göz yumulur.

O günün sabahı, hastalarda, bir bekleme titizliği vardır. Oldukları yerde duramaz, kımıldanır, kıpırdanırlar. Yataktan kalkamayanların bile gözleri, kapıdadır.

Ziyaretçilerin kabul saati yaklaşırken, koridorlarda yükselen her ayak sesi, hastaların yüreğini oynatır.

Hastalar, o gün şendirler, neşelidirler; gülerler, birbirleriyle şakalaşırlar. Seslerinde, hayat dolu bir canlılık vardır.

Ziyaretçiler, odalara gelince, kahkahalar ziyadeleşir. Fakat bazı odalardan hiç ses çıkmadığı da olur.

Beklenen, gelmemiştir. Ortalık kararıp ziyaretçilerin dönme saati gelinceye kadar, bekleyen hastaların ümitleri kesilir:

- Çok geç kaldı.
- Muhakkak treni kaçırmıştır.
- Çok da uzak yol.

Ve bu tevekkülle, kendilerini teselliye çalışırlar. Tek yataklı odalarda yalnız yatanlar, böyle bir teselliye lüzum görmezler. Fakat çift yahut üç yataklı odalarda yatanların boyunları büküktür; aranmadıklarını âdeta bir suç gibi saklamak ister, özür dileyen bir tavırla oda arkadaşlarına, beklenip de gelmeyi müdafaa ederler.

Aranmayan hastaların akşama doğru sesleri kırılır, neşeleri kırılır, ateşleri çıkar ve hastalanırlar.

Onların yalnız sesleri, neşeleri kırılmamış, hayata karşı olan ümitleri de kırılmıştır.

Eğer sanatoryumlarda yatan hastanız, hastalarınız varsa, onları ihmal etmeyiniz. Onlar, ziyaret günlerinde, sizin yolunuzu beklerler. Hattâ sevmediklerini, hattâ nefret ettiklerini bile!

Bu aramak, sadece, bir gönül almak, yoklamak değildir; onların hayat bağlarını kuvvetlendirecek bir iksir, hayata bağlayacak en büyük kuvvet kaynağıdır.

Unutulmak, yarı ölümdür. Hastalarınızı unutmakla, onları daha yaşarken ölüme mahkûm etmeyiniz.

Akşam Garipliği

Hastanenin arka tarafındaki köşkün balkonunda dokuz, on yaşlarında bir çocuk duruyordu. “*Misafir mi var?*” dedim. Muhasebeci, balkona, şöyle bir göz attı:

– Ha! Dün akşam geldi, hasta...

Ve sesini yavaşlatarak yürüdü:

– Annesi, bıraktı gitti... Çocuk, ağlıyor.

Çocuk, kendisini konuştuğumuzu sezmiş gibi, içeri girmişti.

Akşamüstü, ortalık kararırken, bahçede dolaşan muhasebeci, kederle içini çekiyordu:

– Çocuk, çok ağlıyor... Ne yapmalı, bilmem ki...

– Elden ne gelir?

– Hiç!

Ertesi sabah, çocuğu köşkün sol tarafındaki sundurmayaya konmuş büyük kanarya kafesinin önünde buldum.

İdare kâtibinin cins kanaryalarını koyduğu bu kafes, kapakları kapanınca büyük erzak dolabına, kapakları açılınca da cins tavuk yetiştirilen kümeslere benziyordu.

Kanaryalardan döl almak isteyen idare kâtibi, kafesin alt kısmına dişili erkekli çiftleri kapamıştı. Kafesin yukarı kısmında, geçen yıl eşi ölen beyaz diş kanaryayla, başka bir dul kanarya kalmıştı. Bu iki garip kanaryacık, aşağı kattaki mesut çiftlerin cıkıklerini, çırpınışlarını duyuyor, boynu bükük ötüyorlardı.

Çocuk, kafesin karşısındaki yeşil bahçe kanepesine oturmuş, kuşlara dikkatle, merakla bakıyordu. Yanına oturduğumu görünce sordu:

– Neden bu iki kuş ayrı?

Baktım; üst kattaki iki garip kanaryayı gösteriyordu. Çocuğa, anlatamayacağımı aklım kesmişti:

– Ben de bilmiyorum. Kuşların sahibine soralım, dedim.

Çocuk, öğrenmek istiyordu:

– Bunlar aynı cins kanaryalar değil mi?

– Onu da bilmiyorum, yavrum.

– Peki, bunları, niye ayırmışlar?

– Bilmem!

Çocuk, bilgisizliğime acıdı mı, nedir; fazla sormaktan vazgeçti, sustu. Biraz sonra, idare kâtibi görünmüştü:

– İşte, dedim. Kanaryaların sahibinden sor.

Çocuk, hemen, ona döndü:

– Bu iki kuşu neye ayırdınız?

O sırada, kafesin içindeki küçük yuvalardan birinde duran bir diş kanaryaya, bir erkek kanarya gagasıyla yem veriyordu; idare kâtibi, keyfe gelmişti:

– Bak, dişisini nasıl besliyor? Artık, yavrular çıkana kadar, böyle besler.

Çocuk, daha dikkatle doğrulmuş bakıyordu:

– Buradaki kuşlar, hep ana, baba, değil mi?

İdare kâtibi, kafesin içindeki kuru dal ağacın etrafında kanat çırparak ötüşen kanaryalardan gözlerini ayırmıyordu:

İçlerinde ana da vardır, baba da vardır.

Çocuk, sesi burkularak tekrar sordu.

– Peki, o iki kuşu neye ayırdınız?

İdare kâtibi, neden cevap vermedi, bilmiyorum. Çocuk, artık sesini çıkarmadı.

Onun, yuvadan ayrılmış kuşları düşündüğünü ve akşam küründe uyurken, rüyasında onları göreceğini sanıyorum!

Akşam, ortalık kararırken, çocuk, muhasebe odasına girmişti, muhasebeciden bir zarfla kâğıt istedi, sonra, yazı makinesinin önünde durdu:

– Yazabilir miyim?

Muhasebeci güldü:

– Eğer yazmak biliyorsan yaz.

Çocuk, ayakta, kâğıdı makineye koydu ve yazmağa başladı; ben, köşkün önündeki seti dolaşırken, yazı makinesinin bir saat kadar tıkırdadığını duydum.

Tıkırtılar kesildi; çok geçmedi, muhasebeci yanıma geldi:

– Çocuk, yine ağlıyor.

– Elden ne gelir?

– Hiç!

Sabah, güneş ışıldarken çocuğu bahçede gördüm, yüzünde ve gözlerinde akşamlığın karartısı, karanlığı yoktu.

Artık kafesin karşısında durmuyor, gonca döken fidanların etrafında dolaşıyordu.

Muhasebe odasında, yazı makinesinin yanında bir zarf-la bir kâğıt gözüme ilişti: Anneciğim... Anneciğim... Anneciğim...

Çocuğun dün akşam yazdığı mektup olacak. Muhasebe odasında duramadım, çıktım.

Çocukla dost olduk. Bana soruyor:

– Geçen gün gelen o sarışın bayan sizin bayan mı?

– Evet...

– Bana çocuk gazeteleri getirdi.

– Hoşuna gittiyse tekrar getirir.

– Ne zaman gelecek?

– Yarın!

– Benim annem de, öbür gün gelecek... Bana, film getirecek... Eğer annem gelmezse, kardeşim gelecek...

Köşkün sağındaki büyük odaya girmiştım, çocuk da yanımdaydı, duvarda asılı büyük barometreye bakıyordum:

– Hava değişik... Yağmura doğru gidiyor...

– Yağmur mu yağacak? Aman yağmasın!

Çocuğun annesinin yahut ablasının geleceğini unutmuştım:

– Muhakkak değil... Belki... Yağmur yağmak ihtimali var... Rüzgâr, bulutları dağıtırsa yağmur...

Çocuk, elimden çekti:

– Bahçeye çıkalım.

Bahçede, gökyüzüne bakıyor...

Muhasebeci, bağırdı :

– Çocuğum, gir içeri... Rüzgâr fazlalaştı, üşürsün.

– Üşümüyorum... Üşümem...

Esen rüzgârın, çocuğa ümit verdiğini muhasebeci nereden bilsin. Akşam yine ortalık karardı...

Çocuğun sesi çıkmıyor... Muhasebe odasının yanındaki odada, sessizce oturuyor. Baktım, gözlerinden küçük damlacıklar düşüyor.

– Oldu mu bu ya? Ağlamayacaksın! Öbür gün annen gelecek...

Çocuk, cebinden çıkardığı mendille gözlerini kuruladı:

– Sabahları, iyi, hem çok iyi! Ama bu saatler yok mu? Bu saatler çok fena!

Çocuğa ne cevap verebilirim? Akşam garipliği mi nedir? Kendi kendime, eski, unutulmuş bir şarkıyı tutturdum, söylüyordum.

Yanımda, çocuğun sesini duydum:

– Yarın, sizin bayan gelecek...

Hasta Arkadaşım

Ölecekti... Bu, günlerden, haftalardan, aylardan değil, yıllardan beri bilinen ve beklenen bir şeydi.

Bunu, kendisi de biliyor, fakat beklemiyordu. Bilmekle, beklemek arasındaki ayrılık, uzaklık, değişiklik; dimağımızla {*aklımızla*} duygularımız arasındaki bu hayırlı gaflet, onu, teselli etmekle de kalmıyor, yaşıyordu.

Morumtırak bir halka ile çevrili çukura batık gözleri, soluk yeşile çalar hasta sarı yüzünün hayat ifade eden iki noktası idi. Sürmeyi bir gün bile ihmal etmediği ruj, ince dudaklarının ölü kansızlığını örtemiyordu. Yakası, yenleri {*giysi kolları*}, pembe kapitone, siyah kumaştan hırkasının içinde vücudu, deri ile tutturulmuş kupkuru bir iskeletti.

Evet, vücudunda, deriden ve kemikten başka bir şey kalmamıştı. Yıllardan beri ciğerlerini kemiren hastalık, bütün maddî varlığını, yemiş, eritmiş, bitirmişti. Fakat bu eriyişe, bitişe, çöküntüye rağmen, canlı ve hattâ zaman zaman, neşeliydi.

Neşeli oluşunu, tabîî bulabiliyordum. Bu, bütün ümitsiz hastalarda görülen, anlaşılmaz, tahlil edilmez bir emniyetten geliyordu. Canlı oluşuna akıl erdiremiyordum. Yaradılıştan ufak tefek, cılız yapılı bir kızdı. Yıllarca mik-

ropların uyuduğu ciğerleri, artık çürümüştü. Doktorlar, ilâçları kesmişler, hastalığın son seyrine seyirci kalmaktan başka bir şey yapamıyorlardı. Her hafta, kilodan düşüyor-
du. Yemek yemiyor, yemek zamanları, odasından kaçıyor-
du, iki kaşık çorba içirebilmek için, hemşireler, onun arka-
sından koşuyorlardı.

Kaç gece uyukum kaçtı da kür balkonuna çıktım, onun odasını ıslıklı gördüm. Demek ki, geceleri de uyumuyordu.

Ciğerleri işlemeyen, bağırsakları işlemeyen ve uyumayan bu kız, nasıl oluyor da *canlı* kalabiliyor? Ruhundaki bu hayatiyeti nereden bulabiliyordu? Bu kadar hayatiyeti olan bir insan, hangi nankör veyahut feci bir tesadüfle hastalanmıştı? Hangi hain tesadüfün işiydi bu?

Yemek zamanları, ekseriya benim odama geliyor ve konuşuyor, konuşuyordu. Fakat buna konuşmak demek doğru mu acaba? Çünkü yalnız o, söylüyordu.

Yüksek tahsil görmüştü, yabancı dil biliyor, her bahisten de konuşabildiği için, karşısındakini sıkıyordu. Söz söylerken gözleri parlıyor, sesi canlanıyor, hastalığını unutturuyordu. Evet, o, konuşurken, ümit kesilmiş, ölüme mahkûm, günleri sayılı bir hasta değildi, o, bir ümit dünyası idi.

Onun bu hâli, insanı, kuru, boş, manasız teselliler aramaktan, -bile bile- gülünç olmaktan kurtarıyordu.

Ümitlerine, hülyalarına, bazen kendini öyle kaptırıyordu ki, kendisiyle birlikte, dinleyenleri de garip bir inanış vehmi [*kuruntusu*] içinde sürüklüyordu. Bu, onun hayatiyetinin kuvveti idi.

Ara sıra, günahsız, kısa ömrünün basit, masum hikâyelerinden bahsediyor; en çok, gelecek günlerin hülyasını kuruyordu:

– Bu kışı, İsviçre’de geçirecektim. Fakat doktorlar, sonbaharda seyahate çıkmamı muvafık [*uygun*] görmediler. Kabahat de bizde oldu. Vaktiyle karar verecektik. İstanbul’da da tedavi olunabilirim kanaatini annemin kafasına sokmuşlar. Buradaki sanatoryumların hemen hepsini denedik. Ben, tedavi usullerinden ziyade, hava değişikliğinin, bünyem için faydalı olacağına inanıyorum. Bu inanışı ihmal etmeyin. Bir hasta için, bu inanış, ilâçlardan daha tesirlidir, emin olunuz. İsviçre’yi istiyorum. Avrupa sanatoryumlarında, bilhassa İsviçre’de, ayrı bir hayat var. İnsanın, hastalanmakla, hayattan, büsbütün elini, eteğini çekmesi mi lâzım? Vücut kadar, ruhun, asabın da kuvvetlendirilmesi göz önünde tutulmalı. Bunun için de biraz hareket, biraz eğlence ister. Nasıl diyeyim, canlı bir hayat yaşamalı. Yeknesak [*tekdüze*] bir hayat, ruhu, asabı uyuşturuyor. Bu, ölmeden mezara girmek gibi bir şey. Biraz musiki, biraz dans, biraz ışık, değişik muhit [*çevre*], değişik insanlar...

Söyledikçe canlanıyor, ateşleniyor:

– Bu bahar da İsviçre’ye gitmiş olacaktım. Yazın, oranın iklimine alışacaktım, kışın da mükemmel bir ömür sürecektim. Noel’i, Yılbaşını, Karnavalı orada geçirmeyi bir düşünün...

Ve bazen hülyalarından fedakârlıklara razı oluveriyordu:

Bu kışı da pek ölü geçirmek niyetinde değilim. Yılbaşında, muhakkak çıkacağım. Yeni filmler de görmek istiyorum...

Günler geçmiş, onu görmemiştim. Hemşirelerden birine sordum. “Çok hasta... Yatıyor.” dedi. “Artık kalkamıyor, yürüyecek hâli de yok.”

Akşam küründen sonra odasına gittim. Arkasına yas-tıklar konmuş, yarı oturur gibi yatıyordu. Vücudu, o kadar

erimişti ki, beyaz nevresim geçirilmiş battaniyenin altında varlığı sezilmiyordu. Beni görünce, gülümsedi. Bu gülümseyişi unutmuyacağım; hem acı, hem *neşeliydi*. İlk sözü: “*Artık ölüyorum*” demek oldu. Cevap vermeme vakit bırakmadı:

– Hayır... Öleceğim... Bunu biliyorum. Fakat ne istiyorum bilir misiniz? Çok çiçek getirsinler. Çok çiçek, ama kabil [mümkün] olabildiği kadar çok... Beni, babamın yanına gömsünler. Eğer buraya gömerlerse, kemiklerim, bir gurbet sancısıyla sızlayacak... Başka vasiyetim yok... Vasiyetimi yerine getireceklerine eminim... Bu muhakkak... Bundan şüphe etmiyorum...

Kulaklarım uğuldamaya başlamış, onun hâlsiz, yorgun sesini duyamıyordum. Hayat için ümitlerini, hülyalarını kaybetmişti; fakat yine ümitsiz değildi, yine ilerisi için, yeni ümitlere, hülyalara kapılıyordu...

Öldü... Ve hiç de kolay ölmedi. Çok çekti.

Ölürken, annesi yanındaydı; kür balkonunda oturmuş, yıllardan beri onun ölümüne kendini alıştırdığından mıdır, nedir, kayıtsız bir tevekkülle bakıyordu.

O, hemşirenin göğsüne başını dayadı, son soluğunu verdi, gözleri açıldı. Hemşire, onun dünyaya bir yığın ümit, hülya, hayal âlemine açık kalan gözlerini kapadı.

Annesi, yavaş sesle sordu:

– Bitti mi?

Ölünün başını yastığa koyan ve yüzünü çarşafı ile örten hemşire, yaşlı yaşlı başını salladı.

Annesi, hemşire ile birlikte odadan çıkmıştı. Odanın kapısı kilitlendi. Biraz sonra, ölünün birkaç yaş küçük kardeşi elinde bir fotoğraf [makinesi] ile geldi; oda kapısını aç-

tılar, içeri girdi ve ölünün resmini aldı. *"Aç yeri başka, acı yeri başka!"* diyen anne ile kardeş, karşı köşkte yemek yediler.

Ertesi gün gelen bir cenaze otomobili hasta arkadaşımın bir tek cılız çelenkle süslenmiş tabutunu, köyün mezarlığına götürdü.

Eğer baharda, yazın, yolunuz Yakacık'a düşerse, kır çiçeklerinden olsun, ehemmiyeti yok, bir demet çiçeği köyün mezarlığına atınız. O çiçekler, hasta arkadaşımı bulacaktır.

Beklenen Dostlar

Akpınarlı Tosun, sabahleyin dereceleri almaya gelen hasta bakıcıya korka korka sordu:

– Bugün hatır sormaya geleceklerin günü, değil mi?

– Evet... Bir beklediğin var galiba Akpınarlı?

Tosun, gözlerini kırpıştırarak gülümsedi:

– Eş dost çok... Sağ olsunlar, hepsi de beni severler, ararlar... Hepsini de öyle göreceğim geldi ki...

Hastabakıcı, başını sallayıp yürüdü:

– Bugün, hasret kavuşturan günüdür. Bol bol konuşur, yârenlik edersiniz!

– Elbette... Elbette...

Sabah çorbasını getiren hademeye de yavaş sesle yalvardı:

– Bugün, beni arayan soranlar olacak! Haydi, bana bir kardeşlik et, bir iskemle bul da, benim karyolanın yanına koyuver, olmaz mı?

Hademe, gözlerini açarak baktı:

– İşte bir iskemle var ya!

Akpınarlı, kıs kıs güldü:

– Beni görmeye gelecekler çok... İki iskemle bile yetişmez. Ah benim kardeşim, bu iyiliği yapiver.

– Peki, peki... Hele vakit gelsin.

Akpınarlı Tosun'un artık içi genişlemişti; hastanenin berberini çağırttı. Tıraş oldu.

Koğuş arkadaşları genizlerini kazır gibi kuru kuru öksürüyorlardı:

– Güvey tıraşı mı bu? Bu hazırlık pek boşa benzemiyor? Akpınarlı, bu ne kadar çeki düzen? Yamanmışsın be, hastanede de mi dalga? Amma da komşu çatlatanmışsın!

Tosun, hepsine ayrı ayrı bakıyor, cevap verir gibi dudak ucu ile gülümsüyor ve başını suçlu suçlu eğiyor, yatak çarşafını, yastık yüzlerini, eliyle ütüler gibi düzeltiyordu.

Bugün, hastaneye girdiğinin tam haftası idi. Kendi kendine, *"Bir hafta ama bir ay kadar uzun geldi"* diyordu.

– Arkadaşlar da beni özlemişlerdir... Yusuf'un, kim bilir bensiz ne kadar cam sıkılıyordu! Aktaşlı Osman da akşamları kahvede kâğıt oynamak için beni arıyordu. Hey gidi ne günlerdi be! Kahveci İsmail Ağa, ne yapıyor acaba? Yine veresiye tebeşirleri el çabukluğu ile çifter çiziyor mu? Ben, görünmeyince hep arkadaşlara sorup duruyordun. Salim gelince sormalı. Sakar Mehmet'le Buruk Hüseyin, birazdan kol kola girmiş sökün ederler. İkisini de sevmem desem yalan! Sarı Halil, eli boş gelmez...

Birden hatırladı, ucu ıslak bezli tahta ile muşambaları silen hademeye seslendi:

Hemşerim, buraya öteberi getirmek yasak mıdır?

– Nasıl öteberi?

– Hiç sanki hatır sormak için.

– Yiyecek, içecek olursa, kapıdan kontrol eder, çevirirler.

– Ama hastaya, hastalığa göre değil mi ya?

– Elbette...

Sol köşedeki karyolada yatan çekik gözlü hasta, titrek bir sesle: *“Anlaşıldı Akpınarlı, biz de isteriz”* dedi.

Tosun, şendi, sevinç içindeydi; gevrek bir kahkaha attı:

– Ayrı gayrımız mı var, Nail’ciğim? Gelenler, gelecekler ortanın.

– Ama her gelen, her gelecek mi?

Tosun, bundaki ikinci manayı da çakmıştı, hovarda hovarda elini salladı:

– Herkes payına eyvallah diyecek... Ama aslan payı benim.

Nail de, kesik kesik gülüyordu:

– Şam fıstığı gelirse, sen payımı ayır.

– Ondan yana, tasa çekme.

Nail’in yanındaki karyolada yatan soluk, çökük yüzlü genç de söze karıştı:

– Elma gelince de beni unutma.

– Sen de tasa etme, Halim’ciğim!

Hastaları yoklamaya gelenlerin, içeri alınma saati yaklaşmış, koğuş kapısının iki kanadı da ardına kadar açılmıştı. Akpınarlı Tosun’un gözü kapıdaydı.

Çok geçmedi, hastaları yoklamaya gelenler, teker, çifter sökün etmeye başladılar. Akpınarlı Tosunun, İstanbul’da

kimi kimsesi yoktu. Onu, hemşerileri, arkadaşları ararsa, arayacaklardı. Fakat Akpınarlı Tosun, arkadaşlığın kardeşlikten ileri olduğuna inanıyordu. Uzun bir haftanın verdiği ayrılık sızısıyla içi titreyerek bekliyordu.

Sağda, kapıya yakın karyolada yatan Şakir'i, o gün, yoklamaya gelenler çoktu; Tosun'a yalvardı:

– Beş, on dakikalık iskemleyi verir misin? Seninkiler gelince hemen veririm. Şimdilik bizimkiler ayakta kalmasın.

Akpınarlı Tosun, iki iskemleden birini vermeye mecbur oldu; için için homurdanıyordu. Biraz sonra Nail, boynunu bükmüştü:

– Akpınarlı, iskemleyi üç beş dakikalık verir misin?

Öbür iskemle de alınmış, Akpınarlı'nın karyolasının yanı boşalmıştı. Lâkin Tosun, hâlâ umuyor, hâlâ gözlerini kapıdan ayırıyordu.

Koğuşun içi, oturan, ayakta duran misafirlerle dolmuştu. Kahkahalarla gülüyorlar; yüksek sesle, fısıldaşarak konuşuyorlar; getirdikleri küçüklü büyüklü paketleri, çıkınları, kutuları, kesekâğıtlarını yorganların üzerine koyuyor, yastıkların altına sokuyorlardı.

Akpınarlı'nın kapıya bakmaktan gözleri yorulmuş; boynu ağrımişti. Başını yastığa koydu; yorgun bezgin uzandı.

Vakit geçiyor, hasta yoklamaya gelenlerin gitme zamanı yaklaşıyordu.

Akpınarlı Tosun'un arkadaşları nerede kalmışlardı? Neye gelmemişlerdi? Yusuf, onun hastaneye girdiğini biliyordu. Aktaşlı Osman'ın da haberi vardı. Acaba bu günün kabul günü olduğunu bilmiyorlar mıydı?

Salim, nasıl olur da aramazdı? Sakar Mehmet’le Buruk Hüseyin, akşamları onu, nereye gitse bulurlar bir okkalı kahvesini içterlerdi. Sarı Halil de mi vefasız çıkmıştı?

Geleceklerini iki kere iki dört umduğu arkadaşları görünmüyordu. Yoksa hiç mi gelmeyeceklerdi?

Neden sonra, hademe kapıda görünmüştü. Misafirler, vedalaşıyorlardı. Akpınarlı, etrafına suçlu suçlu bakıyordu. Koğuş arkadaşlarından biriyle, göz göze gelmekten korkuyor, hemen gözlerini kapıyordu.

Hasta yoklamaya gelenler, gitmişler; koğuş boşalmıştı. Akpınarlı Tosun, omzuna dokunulduğunu duydu; hademe küçük bir kese kâğıdı uzatıyordu:

– Şam fıstığı imiş!

Nail, sesleniyordu:

– Benden, Akpınarlı, benden...

Nail’in karyola komşusu Hilmi de elinde bir elma gösteriyordu:

– Akpınarlı, elma burada!

Akpınarlı Tosun’un dişleri kısılmıştı; hademeye, “Üşüyorum” diyebilirdi.

– Hastabakıcıyı çağırayım da derece koysun mu?

– Yok, istemem!

Yorganı yüzüne çekmişti. Hademe sordu:

– Uyuyor musun? Akşam yemeği yaklaşıyor.

– Onu da istemem...

– Nöbetin mi var?

– Gönlüm bulanıyor... İçim bulanıyor...

Dostluktan, ahabplıktan, kardeşlikten ileri sandığı ar-

kadaşlıktan; hastalıktan, kendinden, bütün yeryüzünden
tiksinmişti:

– Uyuyacağım!

Ve o gece Akpınarlı Tosun, bir ölü gibi, binlerce leşin
üzerine atılmış bir ölü gibi uyudu!

Bir Kahkahanın Suçu

Ağır ağır gerinerek uyandı, gözlerini açtı ve bir beyaz dalga, gözlerini kamaştırdı.

Önce kendisini, beyaz karlar içinde gömülü sandı. Fakat bu aklık, ılık; tatlı, sıcaktı. Etrafına göz gezdirdi. Pencere pervazları beyaz, kapıları beyaz, duvarları beyaz büyük bir odada; yatak, yorgan çarşafı, yastık yüzleri beyaz bir karyolada yatıyordu.

Burası, neresiydi?

Başını kaldırdı, dirseklerine tutunarak yavaş yavaş doğruldu.

Bu odada, yalnız değildi. Başka karyolalar ve bu karyolalarda yatanlar vardı.

Burası, bir koğuşa, bir hastane koğuşuna benziyordu.

Nasıl olmuştu da buraya gelmişti? Kendisi mi gelmişti, yoksa getirmişler miydi?

Yorgun başı, tekrar yastığa düştü. Gözlerini kapadı. Kopuk hatıra zincirlerini birbirine eklemeye uğraşıyordu.

Köprü altında yattığını, ışıktan kaçan bir karaltı gibi gördü. Sonra ne olmuştu? Issız bir sokakta, sendeleyip yıkıldığı da bir gölge gibi gözlerinin önüne geliyordu.

En kuvvetle hatırladığı şey, açlık sancılarıydı. Üç gün ağzına ekmek koymamıştı. O kadar acıkmıştı ki karşısına aç bir kurt çıksa, onu parçalayıp yiyecekti.

Fakat şimdi, rahattı; göbeğinin içi burkulmuyor, karnı, bağırsakları guruldamıyor, sancılardan kıvranmıyordu.

Onun kımıldandığını gören bir hastabakıcı koştu:

– Nasılsın?

– İyiyim... Sağ ol, çok iyiyim...

Boynunu bükerek mırıldandı:

– Eğer kabilsen [*mümkünse*]... Hani zahmet olmazsa... Bir sıcak çorba...

– Elbette kabil... Neye zahmet olsun?

Biraz sonra hademenin getirdiği sıcak çorbayı, ağzı yana yana içti. Çorbanın sıcaklığı bütün damarlarına yayılmış, uyuşturmuştu.

Tatlı, bayıltıcı bir yorgunluk içinde yatağa uzandı. Tekrar uyandığı vakit, akşam olmak üzereydi. Fatin Hakkı, kendisine gelmişti. Kafası, açık açık, ılık ılık işliyordu.

Hatıra zincirinin kopuklarını artık birbirlerine ekleyebiliyor, eskilerini de tamamlayabiliyordu. İşinden çıkarılınca, sokak ortasında kalmıştı. Kıyıda bucakta saklı, ölümlük ve dirimlik on parası yoktu. Günlerce iş aramış değil, iş dilenmişti. Fakat ürkekliği de, pısırlıklığı da andıran saygı gözetmesi; hadd-i içtimaîyi [*toplumsal sınırları*] aşan tok gözlülüğü iş adamlarını kuşkulandırdığı ve kıyafetiyle de kendini *tavsiye* edemediği için, bütün kapılar, yüzüne kapanmıştı. Yoksulluk, tırnaklarını yakasına geçirmiş, onu yerden yere çalmış, yerden yere çarpmış ve baş döndürücü bir hızla uçurumdan uçuruma sürükleyip atmıştı. En so-

nunda, ıssız bir sokakta, evlerden atılmış hasta, can çekişen bir kedi gibi, kıvrılıvermişti.

Hastanenin kaloriferleri koğuşu; onu, ıssız, acı, karanlık ölüm yollarından çekip almıştı.

Hiç olmazsa birkaç gün, Fatin Hakkı'yı, besleyecekler, yatıracaklardı. Bu huzurun keyfini kaçırmamak, bu saadetin zevkini gidermemek, hayatın birkaç gün için gülen yüzünü buruşturmamak; bu, birkaç günü de kendine zehir etmemek için fazlasını düşünmedi; düşünmekten korktu.

Akşam yemeği zamanı, aşağıda, mutfak tarafında tabak, çanaklar tıkırdamaya başlamıştı. Fatin Hakkı, için için seviniyordu:

– Oh, bir sıcak çorba daha içeceğim... Açlıktan iliklerim kurumuş... Oh! Şöyle bir canlanayım!

Aşağıdaki tabak çanak tıkırtılarına, inceli, kalınlı kadın erkek sesleri, kahkahaları da karışıyordu. Bu, gülüşmeler arasında bir kadın sesi yükseldi:

– Ah, evlâdım! Yoruldun ha? Vah, vah... Ne de naziksin canım!

Fatin Hakkı'nın gözleri açıldı, büyüdü. Kulaklarına inanamadı.

Bu ses, Fatin Hakkı'yı, en dişlek, kara yoksulluğa fırlatıp atan kahpenin sesiydi!

Fatin Hakkı, onun yüzünden hapislere girmişti. Ne çekiyorsa, onun yüzünden çekiyordu. Anasından, babasından kalan paraları, evleri, hanları bütün varını yoğunu, hep onun uğrunda tüketmişti. Parlak işinden çıkarılışı da, yine onun yüzündendi... Sokaklarda, aç köpekler gibi kıvrana kıvrana sürünmesine sebep, oydu.

Ve şimdi, o, aşağıda gülüyordu!

Evet; aynı ses, aynı kahkaha, aynı çınlayış, aynı şakraklık!

O, adım adım, Fatin Hakkı'nın ardı sıra mı geliyordu? Fatin Hakkı'nın izini gözlüyor, yolunu mu kolluyordu? Burada nasıl gelebilirdi?

Fatin Hakkı, bunu, kafasına değil, gök kubbeye bile sığdıramıyordu.

Ölüler, dirilmezlerdi!

Bu kahkaha, mezardan mı geliyordu? Fatin Hakkı'ya, geçmiş günlerin acılığını, tüyler ürpertici kahpelliğini unutturmamak için, toprakların altından süzülüp çıkıyor, kahkahalar mı atıyordu?

Fakat bu kadar benzeyiş olabilir miydi? Hayır... Bunu, kafası alsa; kulakları, sinirleri isyan edecekti.

Hastalara çorba dağıtan hademeye:

– Nöbetçi doktorunu görmek istiyorum, dedi.

Nöbetçi doktoru geldiği zaman yalvardı:

– Doktor, beni taburcu edin.

– Çıldırдың mı? Bu saatte olur mu?

– Ayaklarının altını öpeyim doktor... Bırak, beni, gideyim...

Hıçkırır hıçkırır ağlıyordu:

– Gençliğinin, evlâtlarının, sevdiklerinin başı için... Bırak, beni...

Doktor şaşırmıştı:

– Peki, dedi.

Fatin Hakkı, sıcak çorbayı bile içmedi, hemen kendi esvaplarını giydi ve gideceği yeri düşünmeden hastaneden çıktı.

Unuttum, sandığı kadının sevgisi, hâlâ canevinde bir yara gibi işliyordu. Yaşarken çektirdiği bin bir sıkıntının acısı, daha yanar, kanarken, şimdi de ölümünün yasını mı tutacaktı?

Gece karanlığında, sokaklardan rastgele yürüyordu.

Yine yersiz yurtsuz, yine parasız pulsuz, yine aç çıplak, yine yoksul ve yorgun sokaklara düşmüştü.

Lakin Fatin Hakkı, yangından kaçır gibi, sıkı adımlarla, koşa koşa kaçıyordu, gücü yettiği kadar uzaklara kaçmak istiyordu...

O, sesi, topraklar altından süzülüp çınlayıveren o çingiraklı yılan kahkahasını duymayacaktı!

Yaşamak Kaygısı

Sabah vizitesinde koğuşları dolaşan nöbetçi doktoru, Hasan Oğlu İlyas'ın tabelasına bakarken:

– Bugün, seni taburcu ediyorum, dedi.

Hasan Oğlu İlyas, ağlar gibi yalvardı:

– Doktor, daha birkaç gün yatamaz mıyım?

Nöbetçi doktoru, taburcu edilecek hastanın iç sızısını duymuyor değildi; fakat iş düzeni yüzünden kaygı etmiyor görünüyordu:

– Artık iyileştin, bir şeyin kalmadı. Seni nasıl yatırırım? Sıra bekleyen o kadar hastalar var. Ağır hastalar açıkta kalır da sağlamlara yatak verilir mi?

İlyas, göz pınarlarına dolan yaşları, yenlerine içiriyordu:

Çok değil, doktor, daha bir iki gün... Bak daha bir deri, bir kemiğim. İyi toparlanamadım, ayağa kalktığım, fazla yürüdüğüm zaman ek yerlerim tutmuyor, dizlerim kesiliyor, gözlerim kararıyor.

– On beş gündür yatmaya alıştın da ondan. Hele bir yürü, çabucak açılırsın. Bugün öğle yemeğini de yer, çıkar gidersin.

– Nereye?

– Artık onun orası senin bileceğin şey.

Nöbetçi doktoru, hastabakıcı ile birlikte yürüyüvermişti.

On beş gündür, içine yatıp ısındığı yatak, Hasan Oğlu İlyas'ın vücudunu ısıtmeye başlamıştı. Temiz, beyaz çarşaf, yastık yüzleri, o âna kadar, Hasan Oğlu İlyas'a, ılık kumru göğsü gibi geliyordu; doktorun bu katî emri, bu ılık beyazlığı kar tipisine çevirmişti. Artık bu ılık yatak, bu ılık koğuş, ona yabancıydı; birkaç saat sonra, eski, yamalı, yırtık çaputlarını giydirecekler; içi boş dağarcığı [*meşin torbayı*] sırtına vurup sopasını eline verecekler: "*Haydi çık bakalım!*" diyeceklerdi.

Peki, nereye gidecekti? Hastaneye girmeden evvel işsizdi. Şimdi bu titrek hâlinde ne yapar, ne iş tutardı? İş bulabilecek, bulsa da çıkabilecek miydi? Bu, çok su götürürdü... Kanı, canı çekilmiş; eti, derisi, kemiği kurumuş, erimişti. Bu sarsak et ve kemik külçesi, zora ne kadar dayanırdı?

Demek, yine aç, çıplak, sürünecekti.

Pencereden baktı. Kara bulutlar, gökyüzünü sıvama kaplamıştı; karayel, demir çerçeveli camları sarsıyordu.

Hasan Oğlu İlyas, yatağa uzanmak, yorganı başına çekmek istedi. İki üç saatlik dinlenme, ısınma, neye yarayacaktı? Ellerini, derilerini, kemiklerini ılıklığa, sıcaklığa, gevşeklğe değil, soğuğa, karayele, boğuşmaya, didinmeye alıştırmalıydı.

İçi, katılacak gibi ürperiyor, dişleri birbirine çarpıyordu.

Hasan Oğlu İlyas, kaloriferi yanan hastane koğuşunda değil; karlı, buzlu bir tepede oturuyorum, sanıyordu. Sol köşede yatan hasta, İlyas'a seslendi:

– Darısı başımıza... Sen, bugün taburcusun ha!

Hasan Oğlu İlyas, cevap vermek istedi, fakat boğazı tıkanmıştı, acı acı sırttı.

Öbür hastalar da Hasan Oğlu İlyas’a takılıyorlardı. Hasan Oğlu İlyas, ıspazmoz [*kasılma*] nöbetleri içinde kıvrana kıvrana taburcu edileceği saati bekledi. Yalnız gözleri, ikide bir pencereye, kayıyor; kara koyun sürüleri gibi şimalden cenuba [*kuzeyden güneye*] akın eden bulut kümelelerine bakıyordu.

Yağmur, her serpintisi bir avuç iğne ucu gibi, dağılıp savrulacak bir kış yağmuru, başlamak üzereydi.

Hastabakıcı, “*Hasan Oğlu İlyas, gel bakalım*” dedi.

İlyas, etüve [*kurutucuya*] konan eski, buruşuk çapullarını sırtına geçirdi, boş dağarcığını omuzladı, sopası elinde, hastanenin kapısından ağır ağır çıktı.

O dakikaya kadar hiçbir şey söylememiş, şikâyet etmemişti. Lakin sokakta bir iki adım atınca, dizleri bükülüyordu; kendi kendine zorla edinmeye çabaladığı bütün dinçliği kırılmış, ezilmiş, tükenivermişti. Kaldırımın kenarına çöktü.

Vakitsiz basan akşam karanlığı içinde, hastane koğuşlarının ışık dolu pencereleri, göz ısıtan güneş kızıllığı gibi parlıyordu. Yağmur ince ince çiseliyordu.

Hasan Oğlu İlyas, içini çekti. Hastanede akşam yemeği zamanı yaklaşmaktaydı. Bu gece hoşaf da verilirdi.

Fakat o, sıcak çorbadan vazgeçmişti, kuru ekmeği istekle dişleyip kemirecekti; yalnız sıcak bir dam altı bulabilseydi!

Keşke hastaneye girmeseydi, keşke doktorlar onu, göğsünden itip almasaydılar. Şimdi rahata alışmıştı.

On beş gün. On beş günlük rahat, onun bütün hayatî kuvvetini, dinçliğini kırmış, yıkmıştı.

Sokakta çamurlu kaldırımın üzerinde, ıslak, aç bir köpek gibi debelene debelene geberecek miydi?

Önünden, kan gözlü bir otomobil, bir şimşek hızı ile geçmişti. Hasan Oğlu İlyas'ın gözleri, otomobilin kanlı gözlerinden daha fazla parladı. Ufacık bir kaza geçirirse, onu hemen hastaneye alırlardı. Bir kolu, bir bacağı sakat da olsa ne olurdu? Ölmezdi ya! Yaşayan o kadar çolaklar, topallar, kötürümler vardı.

O, ölmek istemiyordu, ölmekten korkuyordu...

Dağarcığını omuzladı, sopasını eline aldı, son bir davranışla ayağa kalktı, yolun ortasına gidip oturdu.

Bir otomobil geçerken, kaçıyor gibi yapacak, kendini çarptıracaktı.

Taburcu edildiğinden iki saat sonra, hastanenin kapısını Hasan Oğlu İlyas için tekrar açtılar. Fakat bu sefer giren, Hasan oğlu İlyas değil, onun ezik, parçalanmış cesediydi.

Hasan Oğlu İlyas'ı, *yaşamak kaygısı* öldürmüştü!

YAKACIK MEKTUPLARI

Mahmut Yesari

Tedavi vakitleri, öksürük sesleri, ızdırapları, gittikçe derinleşen karamsarlıkları, beklenenleri ve gelmeyenleri ile hırpalanmış dünyalar. Hayata gözlerini kapayacakları âna doğru giderken içlerinden geriye sayan, bununla birlikte ölümü dile getirmemek üzere hiç konuşmadan anlaşılmış insanlar. Yakacık'ın doğal güzellikleri içinde yükselen duvarlarıyla hastaların yalnızlığını çevreleyen "gönüllü" bir hapishane: Sanatoryum.

Ölüm karşısında yalın hislerle bu sanatoryuma giren, başına gelecekleri bildiği hâlde hayatı boyunca yaptığı en iyi işten -yazmaktan- vazgeçmeyen, bu kötücül dünyalar yumağını hastalığın kendisinden başka bütün ayrıntılarıyla sunmak isteyen bir anlatıcı. Başka bir deyişle, Mahmut Yesari'nin ölümü bekleyişi.

Türk edebiyatının çok yönlü yazarlarından Mahmut Yesari'nin henüz kırklı yaşlarının başında mücadele etmek zorunda kaldığı verem, onun yaşadığı dönem için amansız bir hastalıktı. Pek çok veremli gibi o da bu hastalıktan kurtulamadı. *Yakacık Mektupları*'nda, tedavi için yatırıldığı Yakacık Sanatoryumu'ndaki günlerine ilişkin izlenimlerini bulacaksınız. Hastalığını unutmak için dikkatini çevresine yönelten bir yazarın, kendi kaderini paylaşan insanlarla birlikte yaşadığı günlere dair, unutulmasına yüreğinin elvermediği anıları da denebilir bu kitaptakilere. Hastalığın hasta insanlar üzerinden anlaşılır kılındığı bu kitap, Mahmut Yesari'nin diğer kurgusal metinlerine de kapı aralayacak bir duyarlılık taşıyor. "Yaşamak kaygısının öldürdüğü" insanları anlayan bir duyarlılık bu.

